

İSDAM

DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yıl 5 | Sayı 8 | 2025

AİLE

MERHAMET
KİMLİK
GELENEK
ŞEFAKAT
SOY
GÜVEN
ROL DAĞILIMI
AİLE
GENİŞ
BAĞ
SORUMLULUK
DESTEK

İSDAM

DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yıl 5 | Sayı 8 | 2025

İmtiyaz Sahibi

İstanbul Stratejik Düşünce ve Araştırma
Derneği (İSDAM)

Genel Yayın Yönetmeni

Abdullah Serenli

Yayın Koordinatörü/Editör

Turgay Ovalı

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Kudret Doğan

Yayın Kurulu

Mine Gül, İdris Akarçeşme, Büşra Yıldırım,
Olca Karahan, Büşra Taşkan, C. Ömer
Tuncer, Ferda Ankun, M. Fatih Adak,
M. Mustafa Bilgili, Birgül Karakaş

Tasarım ve Uygulama

Alaaddin Şahin
Erva Salihoğlu

İletişim Ajansı

DMA İstanbul

e-ISSN:

2822-4329

İstanbul Stratejik
Düşünce ve Araştırma
Merkezi (İSDAM), yerel
ve küresel ölçekli siyasi,
iktisadi ve içtimai
konularda araştırmalar
yapmak, politika ve
stratejiler geliştirmek
amacıyla 2013 yılında
kurulmuştur.

Bizi Sosyal Medyada Takip Edin

Dergide yayınlanan yazılarda ileri
sürülen görüşler ve hukuki sorumluluk
yazara ait olup, İstanbul Stratejik
Düşünce ve Araştırma Derneği'ni
bağlamaz.

İSDAM

İSTANBUL STRATEJİK DÜŞÜNCE VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

Bu yıl ülkemizde “Aile Yılı” olarak ilan edildi. Böyle bir dönemde, toplumumuzun en köklü ve en vazgeçilmez kurumu olan aileyi ele almak, yalnızca akademik bir tartışma değil; aynı zamanda bir sorumluluk ve bir ihtiyaçtır. Çünkü aile, kültürümüzün, inancımızın ve medeniyetimizin en sağlam temeli; sevginin, sadakatin ve fedakârlığın en güzel tezahürüdür.

Bu özel sayımızda, aileyi farklı yönleriyle ele alıyor; hem köklü geleneklerimizden süregelen bağları, hem de modern dünyanın getirdiği yeni meydan okumaları inceliyoruz. Çocuksuzluk olgusunun psikolojik boyutundan kayınvalide-gelin ilişkilerinin tarihsel seyrine, geç evliliğin sebeplerinden dijitalleşmenin aile içi iletişime etkilerine kadar pek çok meseleye değiniyoruz. Aynı zamanda kadın istihdamı, göçmen ailelerin uyum süreçleri, yoksulluk ve ekonomik zorlukların aile bütünlüğüne yansımaları gibi güncel sorunlara da ışık tutuyoruz. Bugün aile, bir yandan hayatın değişen şartlarıyla dönüşürken, öte yandan her bireyin sığınak bildiği, güven ve huzur bulduğu en temel yapı olma özelliğini korumaktadır. Bu sebeple bizler için mesele yalnızca “aileyi konuşmak” değil; aileyi korumak, güçlendirmek ve gelecek nesillere sağlam bir şekilde aktarmaktır.

Elinizdeki bu sayı, aileyi zayıflatmaya çalışan anlayışlara karşı güçlü bir cevap niteliği taşıırken, aynı zamanda toplumsal bir hafıza ve ortak bir değer bilinci de inşa etmeyi amaçlıyor.

Dilerim ki bu satırlar, siz değerli okuyucularımıza aile üzerine yeniden düşünme, kendi aile bağlarını hatırlama ve sahip olduğumuz bu eşsiz değerın kıymetini bilme imkânı sunar.

Keyifli ve bereketli okumalar dilerim.

Dr. Turgay Ovalı
Editör

İÇİNDEKİLER

- 6** | **Toplumsal Belleğin Ana Taşı:
Aile Kurumu ve Dönüşümü**
Abdullah Genç
- 14** | **Sadakat Yükümlülüğü Temelinde Aile Olmak**
Zekeriya Koç
- 20** | **Dijitalleşmenin Aile İçi İletişim
Üzerindeki Etkisi: Fırsatlar Ve Tehditler**
Nermin Aksu
- 26** | **Bir Nüfus Sorunu:
Geç Evlenmenin Sebepleri ve Sonuçları**
Mahir Bilal Pirim
- 34** | **Ailede Değişen Bağlar:
Gelenekselden Alternatif Yaşam Biçimlerine**
Merve Ceyhan
- 39** | **Anne-Baba Olmayan Aileler:
Çocuksuzluğun Psikolojisi**
Muhammet Hüseyin Timuçin
- 46** | **Kayınvalide-Gelin İlişkilerinin Türk
Aile Yapısındaki Yeri ve Değişimi**
Harun Sinan Şirinbilek
- 52** | **Kadın İstihdamı, Aile Dinamikleri ve
Toplumsal Denge**
Enes Özdemir
- 57** | **Böl ve Yönet: Aile ve LGBT**
Çağdaş Yılmaz

63 | **Türk Dizilerinin Aile Algısı Üzerindeki Etkisi**
Yasemin Huriye Aydemir

69 | **Türkiye’de Çocuk Sahibi Olma Kararlarındaki Azalma Ve Aile Planlaması Algısı**
Ayça Akman Ün

75 | **Hukuki Kapsamda Aile ve Çocuk: Koruma ve Güvence**
Ebubekir Bayrambey

80 | **Yoksulluğun Aile Bütünlüğü Üzerindeki Etkileri**
Seyit Torlak

89 | **Göçmen Ailelerin Türkiye’deki Uyum Süreçleri ve Karşılaştıkları Sorunlar**
Ömer Uludağ

Toplumsal Belleğin Ana Taşı: Aile Kurumu ve Dönüşümü

Abdullah Genç

Sadece karı-kocadan değil aynı zamanda çocuklar ve akrabalardan da oluşan aile kurumu, oluşumundan itibaren, insan varlığının sosyal öğrenmeleri, otomatik düşünceleri, toplumsal normlarını da kendi içinde barındırmaktadır. Sosyal hayatın en önemli oluşumu olan aile, her ne kadar tarihe aktarılırken bir çok evrim geçirmiş ve geçirmeye devam ediyor olsa da, toplumsal bir gerçek olarak bu kurumun devamı, insanoğlunun devamı ve psikolojik huzuru açısından elzemdir.

Aile, paylaşmayı, dayanmayı, yalnızlığı gidermeyi, sorumluluk almayı, birlikte çocuk yetiştirmeyi, hayatı anlamlandırmayı, maddi açıdan desteklenmeyi, üzüntü ve sevinçlerde beraber olmayı ve birlikte eğlenmek gibi insan olmanın onurlu hallerini ortak hedefte buluşturan kurumdur. Aile, hem bireysel hem sosyal kültürün geleceğe aktarılmasındaki en büyük rolü taşıyan kurumlardan en önemlisidir. Bu kültürel belleğin taşınması toplumların hayatıyeti ve küçülen dünyada geçmişiyle bağını koparmaması açısından ehemmiyet taşımaktadır. Toplumsal belleğin, kültürel asimilasyonun ve erozyonun önüne geçmek için kritik bir rol oynayan aile kurumu, nüfus yoğunluğunun korunmasında, yaşlı ve hasta bakımında ve toplumun devamlılığında hayati bir öneme sahiptir. Bu nedenle, tüm dünyada varlığını savunmak için bütçeler ayrılan, korunması için yasalar çıkarılan bu kurum, toplumun en küçük ama en önemli yapı taşı olarak varlığını sürdürmelidir.

Aile kurumunun muhafazası, sürekliliği, tarihsel süreçte birçok değişim ve evrim geçirerek zamana aktarılması tüm dünyada neredeyse aynı zaman dilimlerinde, birbirlerinden etkilenecek olmuştur. İnsanlık tarihi

kadar eski olan ve dışarıdan bakıldığında genel yapısıyla benzerlik gösteren aile, aslında kendi içinde benzersiz dinamiklere sahip, toplumsal barışın ve aidiyet duygusunun en uygun yaşandığı tek kurumdur.

Aile dağılıp çözüldüğünde, bireylerin yalnızlaştığı ve benmerkezcilik, narsisizm veya sadizm gibi psikolojik rahatsızlıkların ortaya çıktığı bilimsel bir gerçektir. Ailenin, bireyin dünyaya bakış açısını, dünya algısını, iç huzurunu ve dengeli bir yaşam sürmesini doğrudan etkilediği de açıktır. Bu algının, aile içindeki denge ve huzurla oluştuğu ise kuşkusuzdur; zira insan sosyal bir varlıktır.

Aile, antropolojik süreçte dünyanın en eski ve en köklü kurumlarından biri olmasının yanı sıra, yalnızca biyolojik değil, sosyo-kültürel bir işleve de sahiptir. Toplumsal bellek, bireylerin ortak tecrübelerinin, değerlerinin, inanç ve kültürlerinin nesilden nesile aktarımıyla oluşur. Bu nedenle ülkemizde aile kurumu son derece önemli görülmekte ve bu sosyal belleğin hem üreticisi hem de geleceğe aktarıcısı olarak kabul edilmektedir. Türkiye'deki aile anlayışının tarihsel gelişimi ve sosyal hafızasındaki yansımaları, modernleşmeyle birlikte başlayan değişim ve dönüşümleriy-

le birlikte incelenebilir. Osmanlı'dan Cumhuriyet'in kuruluşuna ve günümüz şehir toplumuna kadar aile yapısındaki bu evrimi anlamak için, toplumsal belleğin yanı sıra medyanın kültürel etkileri ve hızla değişen dünyanın getirdiği kültürel normlar belirleyici faktörlerdir.

Dünya tarihinde olduğu gibi, modernizm öncesinde aile kurumu aynı zamanda bir ticarethane gibi görülmüyordu. Çoğunlukla hayvancılık ve çiftçiliğin insan gücüne dayandığı bu dönemde aile olmak vazgeçilmezdi. Aydınlanma ve Cumhuriyet ile başlayan modern aileye geçiş süreci, özgürlük kavramına yüklenen anlamla birlikte, Türk ve Müslüman aile yapısına sancılı bir şekilde adapte

edilmeye çalışıldı. Toplumun bu değişime gönülsüz olması, ailenin yapı taşlarını yerinden oynattı. Toplumsal olarak tam anlamıyla oturmayan ve Türk toplumunun vicdanında karşılık bulmayan bu süreç, ailenin koruyucu zırhından zaman içinde çıkmasına neden oldu.

Aile yapısını koruyan unsurlar tarih boyunca gelenekler, din ve ihtiyaç hiyerarşisi gibi birçok farklı kaynaktan beslenmiştir. Bu temel unsurların yanı sıra aile içi normları oluşturan daha pek çok kaynak da sayılabilir. Yakın ve uzak akrabalarla yardımlaşmanın, şefkat ve merhametin konuşularak anlaşıldığı bir kurum olan aileye, 'çekirdek aile' kavramı tüm sevimsizliğiyle adeta dayatıldı. Bu

dayatma, tecrübesiz ve büyüklerinden yoksun kalan genç aile bireylerini sudan çıkmış balığa çevirdi. Aile büyüklerinin değersizleştirilmesi ve onlara karşı olumsuz söylemler geliştirmenin özgürlük olarak görülmesi, ailenin tepeden çatlmasına yol açtı. Aile kurumunun dinamikleri olan inanç ve gelenekler, önce Tanzimat dönemi romanlarıyla, daha sonra Türk aile yapısına son derece ters gelen beyaz perde aracılığıyla Batı'dan aktarılan kültürel bombardımana maruz kaldı. Tanzimat dönemi romanları, Fransız ve İngiliz dadılar aracılığıyla yeni nesle Batı hayranlığını bir kültür olarak aşıladı.

Batının yozlaşmış kilise ve sinagog din algısı, tüm dünyaya yanlış tanıtılarak, sanki İslamiyet de aynıymış gibi gösterildi. Bu durum, tarih boyunca Türklerin dünya coğrafyasındaki varlığında ve egemenliğinde önemli rol oynayan İslam kültürünün yozlaştırılmasına zemin hazırladı. Cumhuriyet'in ilanından sonra toplumdaki okuryazar oranının düşüklüğü, insanların doğru bilgiye ulaşmasını engellediği gibi, ailenin değerlerini yeni nesillere aktarmasını da zorlaştırdı. Zamanla, ailenin en önemli unsuru olan kadınla ilgili yanlış düşünceler, Batı'da kaybedilen kadın değerine tepki olarak ortaya çıkan feminiz-

Son elli yılda, modernite ve teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte televizyon ve internet gibi iletişim ağları dünyayı küçültmüştür. Bu durum, normalde daha uzun sürede gerçekleşebilecek toplumsal değişimleri çok kısa bir zamana sıkıştırarak toplumsal belleğin hızla bozulmasına ve aile kurumunun temel taşlarının sarsılmasına neden olmuştur.

min anlamının çarpıtılarak Türk toplumuna dayatılmasına yol açtı. Bu süreçte kadın, asıl kimliğinden ve misyonundan uzaklaşarak cinsel bir metaya dönüştü, dolayısıyla ailenin en önemli unsuru olan kadın, toplumsal hafızayı taşıyamaz hale geldi. Hâlbuki toplumsal belleği ve ailenin geleneksel kültürünü erkekten ziyade kadın taşır. Hem dinen hem geleneksel hem de kültürel olarak evin içindeki okulda kadın, başöğretmen rolündedir.

Günümüzde ekonomik eşitsizlikler ve kadınların var olma, daha iyi yaşama arzuları onları iş hayatına yönlendirmiştir. Bu süreçte, kadının anne ve eş olarak üstlendiği misyon dışarıda çalışırken oldukça zorlayıcı hale gelmiş; çocuklar annelerini, evlerini, sokaklarını ve doğal oyun alanlarını

Türkiye’de ‘geleneksel geniş aile’ modelinin sağladığı huzur ve paylaşımcı yapı, giderek ‘modern çekirdek aile’ye dönüşmüştür. Bu dönüşüm, evlilik ve ailenin toplumsal hafızasındaki geçmiş izlerini silerken, ne topluma ne de bireye beklenen mutluluğu getirmemiştir.

kaybetmişlerdir. Böylece, en yakınlarının çocuklarıyla olan tanışma ve kaynaşma özellikleri de zayıflamıştır. İnançların, geleneklerin ve toplu merasimlerin anlamsızlaştırıldığı ülkemizde, karı-kocanın ve çocukların dışarıdaki hoyrat ellere teslim edilmesi, aile ortamının sıcaklığını kaybetmesine, eşler arasındaki cinsiyet rollerinin değişmesine ve saygısız bir merhametsizliğin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Aile değerlerinin toplumsal bellekte aktarılamamasının önemli nedenlerinden biri de, ülkemizin de katıldığı dünya savaşlarından sonra fakirleşen halkın yurt içi ve yurt dışına göç etmesidir. Sosyal bir olgu olarak bu göçler, aileyi sarsarak yalnızlaşmasına ve bireyselleşmesine yol açmıştır. Göç psikolojisi nedeniyle aileler, sos-

yo-geleneksel belleklerini koruyamamıştır.

Son yıllarda, ailenin toplumsal belleğini ve kültürünü erozyona uğratan en büyük nedenlerden biri de cinsiyetsizleştirme hareketidir. Medya ve dizilerde evlilik kurumunun değersizleştirilerek evlilik dışı ilişkilerin ve birlikteliklerin meşru ve sevimli gösterilmesi, aile kurumunun temeline adeta dinamit koyarak toplumsal normların bir domino etkisiyle yıkılmasına sebep olmuştur. Nihayetinde, iş hayatına giren anne, baba ve çocuk gibi faktörler, kendi iç dinamiklerini yeniden şekillendirerek ailenin durağan yapısını sürekli değişen ve yenilenen bir duruma getirmiştir.

Gençlerin erken evlilikten ve sorumluluk almaktan kaçınarak evlilik yaşlarını ileriye ertelediği görülmektedir. Bozulmaya başlayan toplumsal bellek, en mükemmel ev ve en mükemmel eşya ilişkisine takılıp, birlikte ev kurma zevkini de zedelemiştir.

Asırlardır taşıdığımız diğergamlık, fedakarlık, çalışkanlık, cömertlik, sevgi ve merhamet gibi kavramlar yerini özgürlük, bedenini istediği gibi kullanma, kolay yoldan çok para kazanma gibi düşüncelere bırakmaktadır.

Aldatan ve aldatılanların televizyonlarda bir matahmış gibi gösterilmesiyle, Türk ve Müslüman evlerine tamiri imkânsız bir güvensizlik bocalanmaktadır.

Karşılıklı saygının olmadığı, sevgilerin maddi refaha kurban edildiği, üç günlük evliliklerin mahkeme salonlarında bittiği günümüzde boşanmalar bir genetik aktarım gibi kolaylaştırılmakta ve bu konuda hiçbir çaba gösterilmemektedir. Tüm bunlar, sosyal hafızanın yollarını iyice tıkamaktadır. Kendisi ezilmiş, okutulmamış, güvenli bağlanması oluşmamış, konuşmasına ve tercihlerine izin verilmeyip susturulmuş kadınlarımızın medya yoluyla toplumun çoğunluğunu temsil ediyormuş gibi gösterilmesi,

bu annelerin “Ben yapamadım, çocuğum yapsın” toleransına neden olarak sosyal hafızamızı kullanılamaz hale getirmektedir. Bu toplumsal güvensizlik, en büyük sığınağımız ve kalemiz olan aileyi geçmiş bağlarından kopararak mecburi bir dönüşüm ve çeşitlenmeye yöneltmektedir.

Huzursuz ve mutsuz evlilikler, kadın cinayetleri, fakirlik edebiyatı ve her isteğin anında gerçekleşebileceği algısı, toplumu adeta geçici çözümlerle idare eden bir yapıya dönüştürmektedir. Bu süreçte, aile kurumuna olan saygınlık adeta görünmeyen bir el tarafından sürekli zedelenmektedir.

Bize düşen, değerler eğitimi, evlilik okulları ve iletişimle ilgili eğitimlere

çok erken yaşlarda başlamak olabilir. Çalıştaylar, programlar, kamu spotları ve filmler aracılığıyla, başta medya olmak üzere okullar ve üniversiteler bu konuyu ciddiye almalı, istatistikler ve araştırmalar yapmalıdır. Zaten siyasetin de önemli bir konusu olan aile kurumunun korunması için, devlet, millet ve birey el ele vererek akıllı ve uygulanabilir çözümler üretmelidir.

Bozulan sosyal düzen, beraberinde çeşitli sorunları getirirken, dünyanın en genç nüfuslarından birine sahip olan ülkemizde ailelerin kurulamaması ve bireylerin haz odaklı yaşamları, doğurganlık oranlarını düşürerek yaşlı nüfusun hızla artmasına neden olmaktadır.

Sadakat Yükümlülüğü Temelinde Aile Olmak

Zekeriya Koç

İnsan kelimesi, “üns” mastarından türemiştir. Türkçe’de “ünsiyet” şeklinde kullanılan bu kelime, “alışmak, uyum sağlamak” anlamına gelmektedir. Bu açıdan insan, doğası gereği karşılıklı etkileşim ve uyum neticesinde var olabilmektedir. Bu anlam, insanın ünsiyet ve yakınlık kuran bir yapıya sahip olduğuna, başka insanlarla kurduğu etkileşim ile varlığını daha anlamlı hâle getirdiğine işaret etmektedir. Toplum ile etkileşimin ilk merciinin aile olduğu göz önüne alındığında, özünde ünsiyet yer alan insan açısından ailenin ne derece önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Zira çocukluk dönemi ile birlikte insan, ilk ve en yoğun ilişki biçimini aile içerisinde gerçekleştirmektedir. Nitekim aile, tarih boyunca insanın duygusal ve sosyal gelişimini sağlayan, güven içinde sosyalleşme ihtiyacını karşılayan bir kurum olmuştur. Bu açıdan aileyi bir arada tutan temel değerlerden biri olarak sadakat yükümlülüğü büyük önem arz etmektedir.

Aile, toplumun devamını sağlayan; ünsiyet kurmakla var olabilen bireylerin kimlik ve kişiliklerinin oluşmasında, toplumsallaşıp topluma uygun bireyler hâline gelmelerinde büyük rol oynayan temel bir kurumdur. Medeni Kanun’da toplumun temel yapı

taşı olan aile bütünlüğünün korunabilmesi için çeşitli düzenlemeler yer almaktadır. Bunlardan biri, evliliğin hak ve yükümlülüklerini düzenleyen 185. maddedir. Bu maddeye göre eşler, evlilik birliğinin mutluluğunu elbirliği ile sağlamakla ve birbirlerine sadakatle bağlı kalmakla yükümlüdür. Dolayısıyla kadın ve erkeğin hayatlarını birleştirmesi ile başlayan evlilik, yaşamın her alanına ilişkin sadakat yükümlülüğünü de beraberinde getirir. Sadakat yükümlülüğü yalnızca maddi sadakati değil, duygusal ve manevi sadakati de kapsar. Eşler, aile olmanın bir gereği olarak birbirlerine karşı duygusal anlamda da sadakat göstermeli, sevgi ve saygı temelinde ilişki kurmalıdır.

Sadakat yükümlülüğünün temelinde yer aldığı aile kavramı, özellikle günümüzde çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunlardan bazıları; nikâhla oluşan aile birliğinin sorgulanması, cinsel ilişkilerin aile dışına taşması, özgürlük söylemleri üzerinden kadın ve erkeğin istismarı, dini değerlerin zayıflaması ve ortaya çıkan boşluğu dolduracak alternatif değer sistemlerinin bulunmamasıdır. Bu sorunların temelinde, ailenin merkezinde yer alan sadakat ilkesinin zedelenmesi yatmaktadır. Aile, doğası gereği eşler

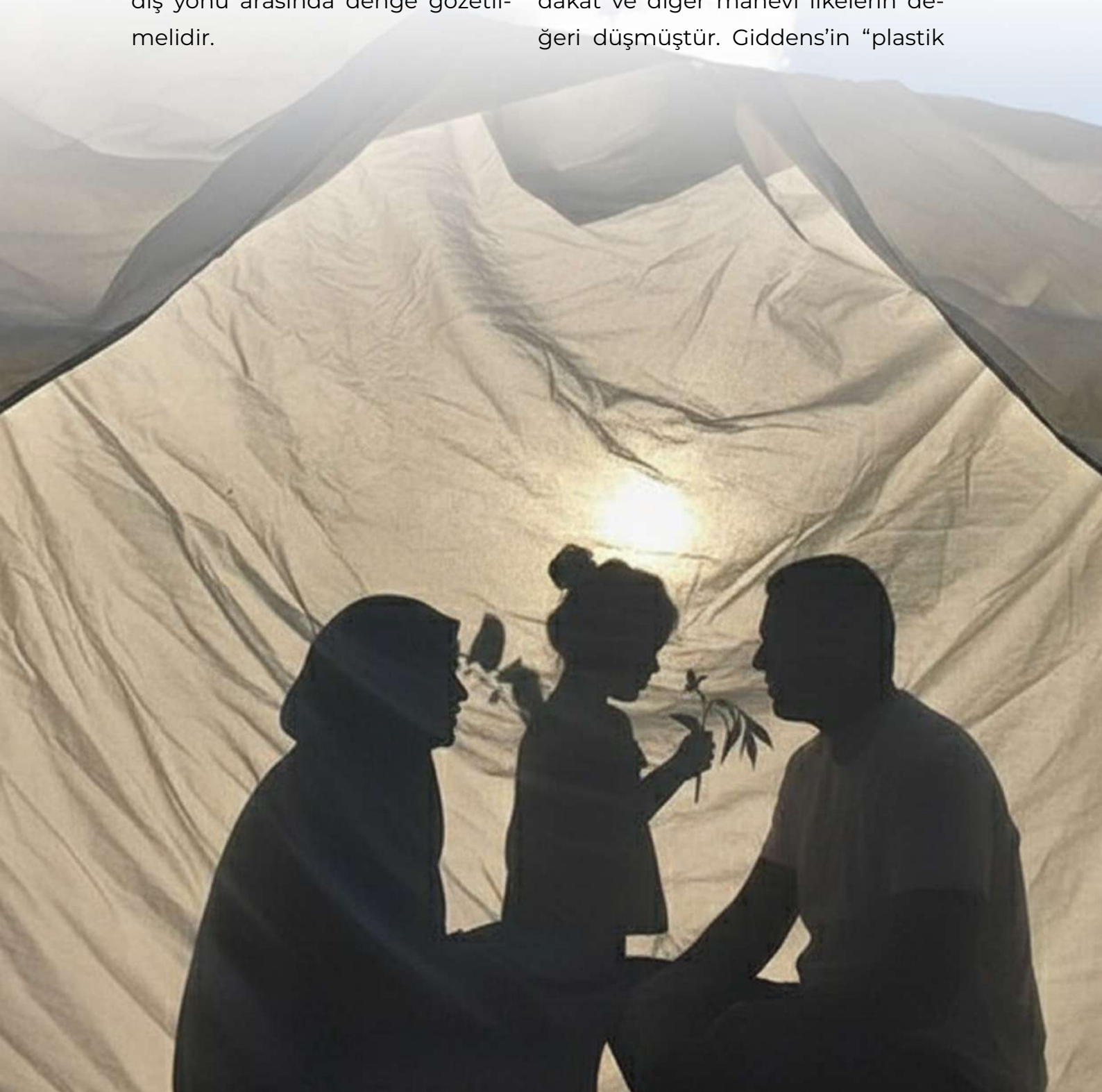
arasında sadakati gerektirir ve bu çerçeve dışındaki gayrimeşru davranışları men eder. Ancak, toplumda yaşanan ahlaki yozlaşma ve manevi değerlerin önemini yitirmesi, sadakat ilkesini gitgide zayıflatmaktadır. Bu yozlaşmanın bir yansıması olarak eşler daha baştan ekonomik rekabet ilişkisine sürüklenmekte, manevi değerlerin temelde olduğu aile anlayışı yerine üretim-tüketim odaklı bir yaşam tarzı teşvik edilmektedir. Bu yaklaşım, günümüz aile yapısına zarar veren önemli etkenlerden biridir. Nitekim sadakatin temelinde yer aldığı manevi değerlerin zayıfladığı ailelerde boşanmaların artması, toplumsal bağların zayıflaması ve ahlaki çöküntü kaçınılmaz hâle gelmekte-

dir. Bu durum, maddi ve manevi yönüyle sadakatin merkezde olduğu bir aile anlayışına duyulan ihtiyacı daha da artırmaktadır.

Günümüzde değer dünyasını yitiren birey, aile olmanın önemsizleştirilmesiyle birlikte kısa süreli, geçici deneyim ve hazlara yönelmektedir. Tüketim toplumunun sürekli değişken ve geçici olana odaklanan yapısı, dizi, film ve reklam gibi araçlarla desteklenmektedir. Bu mecralarda aile kurumunu küçümseyen birlik-telikler özendirilmekte, kişilerin yalnızca fiziksel çekim temelinde ilişki kurması yeterli görülmektedir. Oysa bu tür haz odaklı ilişkiler geçici olup, karakter ve kişilik gibi kalıcı unsur-

ları göz ardı etmektedir. Nitekim Cüceloğlu'nun da belirttiği üzere, kişinin dış görünümü ve sosyal statüsü gibi özellikleri yanında, karakter özellikleri ve duygusal dünyası mutlu bir aile hayatı için temel esastır. Bu nedenle kurulacak aile birlikteliğinde insanın hem iç hem dış yönü arasında denge gözetilmelidir.

Geçici olana yönelen ilgi, sadakat yükümlülüğünü gerektiren aile kavramının aksine, tek gecelik veya gündelik ilişkilere olan eğilimi artırmıştır. Modern dünyanın göreceli değer anlayışı, anlık hazları yüceltmektedir. "Ölüm ayırana kadar" sürececek romantik aşk kavramı zayıflamış, sadakat ve diğer manevi ilkelerin değeri düşmüştür. Giddens'in "plastik

cinsellik” olarak nitelediği, bağlayıcı ilişkilerden bağımsız cinsel yaşam biçimi ön plana çıkmıştır. Tarhan’ın işaret ettiği üzere modernite, özgürlük ve bağımsızlık söylemleri ile bireylere değerlerden bağımsız bir yaşam vaa-di sunarken, karşılıklı sadakat gerektiren aile yapısını zayıflatmaktadır. Bu açıdan günümüzde aile kavramını zedeleyen temel etkenlerden biri özgürlük söylemi ile sadakat kavramına zarar verilmesidir.

Sonuç olarak, sadakat yükümlülüğü aile kavramının yalnızca hukuki bir zorunluluk değil, aynı zamanda toplumsal istikrarın, bireylerin duygusal sağlığının ve gelecek nesillerin güvenliğinin temel dayanağıdır. Eşler arasında karşılıklı güven, sevgi ve saygının sürekliliği, çocukların güvenli bir ortamda yetişmesini sağlar ve kuşaklar arası değer aktarımını

güçlendirir. Bu bağlamda sadakat, yalnızca bireyler arasında değil, toplumun bütününde koruyucu bir kalın işlevi görür. Toplumsal yapının sağlıklı işleyebilmesi için, sadakat yükümlülüğünün hem hukuki düzenlemelerle hem de kültürel değerlerle desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Değer krizinin yaşandığı günümüz toplumunda, aile ilişkilerini tekrardan sağlıklı bir şekilde teşkil etmenin yolu, bu yönde atılacak adımlardan geçmektedir.

KAYNAKÇA

1. İlhan Kutluer, "İnsan", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/insan> (29.07.2025).
2. Lamia Levent Abul, "Bireyselleşen Dünyada Aile", Diyanet Aile Dergisi, Sayı:73, 2025, s. 5
3. Celalettin Vatandaş, "Türkiye'deki aile yapısının ve işlevinin tahribine yönelik süreç bilinçli ve planlı bir girişim", Umran Dergisi, Sayı: 187, 2010, s. 41-42
4. Doğan Cüceloğlu, Evlenmeden Önce, İstanbul, Kronik Kitap, 37. Bs., 2025, s. 26
5. Anthony Giddens, Mahremiyetin Dönüşümü, İstanbul, Ayrıntı Yayınevi, 2014, s. 120
6. Nevzat Tarhan, Kadın Psikolojisi, İstanbul, 99. bs., Timaş Yayınevi, 2025, s. 220

Dijitalleşmenin Aile İçi İletişim Üzerindeki Etkisi Fırsatlar Ve Tehditler

Nermin Aksu

Dijitalleşme bireysel ve toplumsal yaşamı dönüştürürken, bu dönüşümden en çok etkilenen kurumların başında aile yapısı gelmektedir. Dijitalleşme yalnızca teknolojik bir değişim değil; aynı zamanda toplumsal ilişkilerin, gündelik yaşam pratiklerinin ve insanın kendilik deneyiminin dönüşümüdür. Aile ise bu dönüşümün merkezinde yer alır. Çünkü aile; bireyin içine doğduğu, ilk ilişkisel deneyimlerin yaşandığı, benlik gelişiminin temelini aldığı, duygusal ve ahlaki kodların içselleştirildiği bir yapıdır. Bu nedenle dijital çağın sunduğu olanaklar kadar oluşturduğu risklerin de en çok hissedildiği yapıdır.

Dijitalleşmenin Kavramsal

Arka Planı

Bauman'ın (2000) Liquid Modernity adlı eserinde ortaya koyduğu “akışkan modernite” kavramı, modern toplumun artık katı, öngörülebilir ve uzun süreli yapılarını yitirerek geçici, değişken ve belirsiz bir yapıya bürünmesini ifade eder. Önceden “katı modernlik” döneminde kimlikler, toplumsal roller ve ilişkiler daha net sınırlarla tanımlanır, uzun vadeli bağlarla desteklenirdi. Oysa “akışkan modernlik”te kurumlar, ilişkiler ve değerler hızla dönüşür, bireyler sürekli uyum sağlamak zorunda kalır. Bu değişimin en görünür yansımalarından biri aile kurumu içerisinde görünmektedir. Bu noktada dijital iletişim araçlarının aile içi iletişime etkisi dikkat çekmektedir. Dijital iletişimin çelişkili doğası bir yandan uzak aile bireylerini birbirine bağlarken, diğer yandan iletişimi kısa, kesintili ve çoğu zaman duygusal derinlikten uzaklaştırmaktadır. Neticede doğası gereği süreklilik, sorumluluk ve derinlik isteyen aile kurumu ile hızlı, yüzeysel ve kesintili etkileşimlere dayanan dijitalleşme arasında belirgin bir gerilim oluşmaktadır. Böylece dijitalleşme, hem modernitenin akışkan yapısının somut bir yansıması hem de aile içi iletişimi kökten dönüştüren bir güç olarak hayatlarımıza nüfuz etmektedir.

Türk Dil Kurumu’nda “gizlilik” olarak tanımlanan mahremiyet kavramını Solove (2002), altı temel ilke üzerinden tanımlar:

- 1) Yalnız kalma hakkı,
  - 2) Kişinin kendine ulaşımı sınırlandırması,
  - 3) Gizlilik,
  - 4) Kişisel bilgi üzerinde kontrol sahibi olmak,
  - 5) Baskıdan uzaklaşarak kendi otonomi ve saygınlığını kazanmış bir birey olma,
  - 6) Yakın ilişki ve samimiyet
- (Aktaran: Güran&Çelik, 2023, s.850).

Mahremiyet, Sınırlar ve Ebeveynlik

Bizler, Solove’nin altı temel ilke üzerinden tanımladığı mahremiyeti ilk olarak aile içinde öğreniriz. Çocuklar, kiminle hangi bilginin, duygunun veya davranışın paylaşılacağını, anne babalarını ve diğer aile büyüklerini model alarak öğrenirler. Başka bir deyişle, aile içinde kurulan iletişim ve ilişkiler, çocuğun ileriki yaşamında

mahremiyet sınırlarını nasıl belirleyeceğinin temelini oluşturur. Ailenin bu konudaki tutumu, çocuğun mahremiyet algısını doğrudan şekillendirir. Mahremiyet bilinci ve mahremiyetin korunması yalnız bireyin güvenliği için değil, aile bağlarının sağlıklı bir şekilde sürmesi ve geniş ailemiz olan toplumun da düzeninin korunması için önemlidir. Mahremiyet, Türk aile yapısında evin sınırlarıyla başlar ve aile içindeki özel hayat, dışarıya karşı korunur. Geleneksel ev mimarisinde haremlik-selamlık düzeni, komşu ilişkilerinde kapı eşiğinin özel alan kabul edilmesi bu hassasiyetin kültürel yansımalarıdır. Ancak dijitalleşme ile birlikte akıllı telefonlar, sosyal medya ve çevirim içi platformlar aracılığıyla özel yaşamın sınırları bulanıklaşmakta, evin içinden konuşmaların, fotoğraf ve videoların kolayca paylaşılması, çocukların ve diğer aile üyelerinin mahrem alanlarının farkında olmadan ifşa edilmesine, mahremiyetin pazarlanabilir bir meta haline gelmesine ve özel alanın ihlaline yol açmaktadır. Öte yandan popüler isimlerin ve kullanıcıların paylaşımlarının yanı sıra, özellikle popüler olmayan kullanıcıların daha aktif olarak içerik ürettiği TikTok gibi mecralarda, görünürlük ve izlenirlik

elde etmek için, aykırı ve özgün olma motivasyonu öne çıkmaktadır. Bu durum, olumsuz ve müstehcen pek çok davranışın sergilenmesine, zamanla normalleştirilmesine ve hatta ticarileştirilmesine sebep olmaktadır (Güran&Çelik, 2023, 854). Henüz kendi sınırlarını oluşturamayan çocukların, erken yaşta ve savunmasız bir biçimde ebeveyn denetiminden uzak, uzun saatler boyunca dijital içeriklerle baş başa kalması, mahremiyeti koruyacak doğal sınırlar oluşmadan dijital ekranların çekim alanına girmeleriyle birleştiğinde, çocuk ve gençlerde birçok fiziksel, psikolojik ve sosyal soruna kapı aralamaktadır. M. Desmurget (2022), Dijital Ahmak Fabrikası adlı eserinde ekranların çocuk beyinleri üzerindeki etkisini “yavaş bir zehir” olarak tarihte eşi benzeri görülmemiş ölçeğe bir “beyin yitimi” deneyimine dönüştüğünü vurgular.

Dijitalleşmenin aile mahremiyeti ve sınırları ile ilgili bir diğer etkisi ise dijital teknolojilerin kullanım yoğunluğuna bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte aile, dışarıya karşı sınırlarını giderek geçirgen hale getirirken, evin içinde ise tam tersi bir durum yaşanmakta; fiziksel yakınlığa rağmen duygusal

bağlarda bir uzaklaşma ve kopuş gözlenmektedir. Bireylerin giderek kendi dijital ekranlarına gömülmesi, birlikte geçirilen zamanın azalmasına ve mevcut zamanın da derinlikten yoksun hale gelmesine yol açmaktadır. Aynı çatı altında yaşayan aile bireyleri fiziksel olarak bir arada olsalar da, her birinin kendi dijital dünyasına çekilmesi, aralarındaki bağların zayıflamasına zemin hazırlamaktadır. Bu durum, aile mahremiyetinin temelini oluşturan duygusal yakınlığı ve güven ilişkisini tehlikeye atmaktadır. Sonuç olarak dijitalleşmenin sunduğu imkânlar bir yandan iletişimi kolaylaştırırsa da, öte yandan aileyi bir arada tutan duygusal ve kültürel bağların çözülme riskini de beraberinde getirmektedir.

Türkiye’de Dijitalleşme ve Aile

Türkiye’de yapılan araştırmalar ebeveynlerin çocuklarıyla dijital dünyada iletişim kurmakta zorlandığını, sınır koyma becerilerinin zayıf olduğunu ve teknolojiyi denetimsiz bir şekilde evin merkezine taşıdıklarını ortaya koymaktadır. Türkiye’de ebeveynler çoğunlukla dijital araçları “sus payı” olarak kullanmakta; çocuklar ise ihtiyaç duydukları duygusal teması ekrandan edinmeye çalışmaktadır.

Bu durum ise ebeveyn-çocuk ilişkisinde denge sorunlarına yol açmaktadır. Ebeveynlerin zihinsel olarak erişilebilir olmadığı evlerde çocukların dijitale yönelmesi yalnızca bir can sıkıntısını giderme isteği değil çoğu zaman anlamsızlık hissini geçici olarak bastırma çabasıdır. Aile içi ilişkilerde duygusal temasın eksikliği bireyleri sanal dünyada karşılık bulmaya yöneltebilmektedir. Bu durum yalnızca bir ekran sorunu değil aynı zamanda bir bağlanma sorunudur.

Evli çiftlerde teknolojik cihaz kullanımının (teknofrans) ilişki doyumu ve çatışmalar üzerindeki etkisinin incelendiği bir çalışmada, dijital teknoloji müdahalesi arttıkça ilişki doyumunun azaldığı, çiftler arası çatışmaların ise yükseldiği bulunmuştur. Özellikle genç, eğitilmiş ve evliliğin ilk yıllarındaki çiftlerde teknofransın daha belirgin olduğu saptanmıştır.

(Çakır&Köselören, 2022)

Sonuç

Dijitalleşme toplumsal bir olgu olarak hayatımıza nüfuz etmekte ve aile içi iletişimi de dönüştürmektedir. Bu durumda dijital teknoloji yokmuş gibi davranmak Don Kişot'un rüzgârla savaşmasından farklı değildir. Dijitalleşme ile ailenin aldığı hasarları en aza indirmek ve dijital teknolojileri aileye fayda sağlayacak şekilde kullanarak bir dijitalleşme kültürü oluşturmak gerekmektedir. Aile içinde dijital sınırları belirlemek, birlikte teknoloji dışı zamanlar oluşturmak, çocuklarla ekran dışında da bağ kuracak etkinlikler planlamak önemli adımlardır. Bununla birlikte ebeveynlerin dijital okuryazarlık düzeylerinin artırılması, çocukların dijital dünyadaki içeriklerle nasıl etkileşime geçtiğini anlamaları ve dijital

Yapılan araştırmalar olumsuz dijital model olma ve dijital ihmalin çocuklarda aile içi güven duygusunu ve çocukların psikolojik uyumunu zedelediğini ortaya koymaktadır. Dijital dünyada gençlerin hızla yetkinleşmesine karşın ebeveynlerin bu değişime ayak uydurmakta zorlanması ve beraberinde yaşadığı yetersizlik hissi kuşaklararası gerginliği artırabilmektedir. Özellikle ergenlik dönemindeki çocuklarda dijital bağımlılık, aile bağlarının gevşemesine ve iletişimin çatışmalı hale gelmesine yol açmaktadır.

dünyada güvenliği sağlayabilmeleri açısından elzemdir. Ayrıca “Dijital Aile Sözleşmesi” gibi uygulamalar, dijitalleşmenin risklerini görmezden gelmeden aile ilişkilerini korumak ve fırsatlarından istifade etmek için önemlidir. Bu sözleşmeler internet kullanımı için çocukların kuralları anlamasına, tartışmasına ve kabul etmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca çocuklarla sözleşme imzalamak, onların interneti kötüye kullanılmaması gerektiğini anlamasını sağlayacaktır. Sözleşmeler oluşturulduktan sonra bu belgeler internetin kullanıldığı odalara asılabilir, böylece belirlenen kuralların her zaman göz önünde olması sağlanarak, unutulması engellenebilir.

Kaynakça

- Bauman, Z. (2000). Liquid modernity. Polity Press.
- Çakır, C., Köselören, M. (2022). İletişim Sürecine Teknoloji Müdahalesi Olarak Teknoferans: Evli Çiftler Üzerine Bir Araştırma. Erciyes İletişim Dergisi. 9(2), 609-626.
- Desmurget, (2022). Dijital Ahmak Fabrikası. İnsan Yayınları
- Güran Yiğitbaşı, K. & Çelik, S. (2023). Dijital Dünyada Mahremiyet, Ebeveynlik ve Çocuklar: Afyonkarahisar Örneği. TRT Akademi
- Solove, D. J. (2002). Conceptualizing privacy. California Law Review, 90(4), 1087-1156.

Bir Nüfus Sorunu: Geç Evlenmenin Sebepleri ve Sonuçları

Mahir Bilal Pirim

Evlilik, kişinin muhtelif yasalara uygun olarak karşı cinsle kurduğu toplumsal ve hukuki bir birlikteliktir. Bu doğrultuda kişiler, genellikle tercih ettikleri eş adayının belirli kıstasları karşıladığını düşünerek dini ya da dünyevi motivasyonlarla evlenmeye yönelmektedir. Nikah akdinin sonucunda oluşan aile kurumu, toplumsal yapının ve sosyal sistemin sağlıklı bir şekilde işlemesi ve sürekliliğinin devam etmesi açısından önem arz etmektedir.

Hayatın her alanına sirayet eden modernite olgusu, potansiyel olarak aile kuracak kişilerin tercihlerinde de birtakım değişim ve dönüşümler yaşanmasına sebebiyet vermiştir (Tezcan & Coşkun, 2004; Dindar, 2020). 2000'li yılların başlamasıyla birlikte teknoloji, iletişim, küreselleşme ve toplumsal dönüşümlerin hız kazandığı ve 'Milenyum Çağı' olarak adlandırılan zaman diliminde bu süreç daha da hız kazanmıştır.

Bu gerçeklik, Türkiye dahil birçok bölgeyi derinden etkilemiştir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2021 yılında erkeklerin ortalama evlenme yaşı 26, kadınların 22,7; 2024 yılında ise erkeklerin 28,3, kadınların 25,8 olarak kaydedilmiştir (TÜİK, 2025a). Her iki cinsiyette de 25'i geçtiği görünen yaş ortalamasının seneden seneye artış göstermesinin altında psikolojik, sosyolojik, politik, kültürel ve konjonktürel sebepler yatmaktadır.

Geç Evlenmenin Sebepleri

1. Ekonomik Arz ve Kültürel Talep Uyuşmazlığı

Maddi veya manevi bir kazanç sağlamadığı halde evlilik masraflarını artıran birtakım örfi uygulamalara gidilmesi, üçüncü tarafları memnun etme amacıyla yapılan işler ya da

sosyal statü kazanıldığını düşünerek gösterişe kaçmak; kümülatif bir şekilde birikerek kişiye maddi açıdan büyük yük oluşturmaktadır.

Bu noktada kültürel normların dayattığı “görünürlük” ve

“saygınlık” beklentisi, ekonomik gerçekliklerle çatışmaktadır.

Gençler çoğu zaman bu masrafları karşılayabilmek için borçlanmakta, ailelerinin üzerine mali yük bindirmekte ya da evlilik kararını yıllarca ertelemek zorunda kalmaktadır.

2. Zorunlu Eğitim ve Aile Öğretisi

Mesele temelden ele alındığında devlet politikasının bir sonucu olarak karşımıza çıkan 12 yıllık zorunlu eğitim, kişilerin ekonomik bağımsızlığa ulaşmasını geciktirmekte, bu da evlenme yaşının ötelenmesine sebep olmaktadır (Dindar, 2020). Ek olarak mevcut eğitim sistemine uyum sağlayamayan ya da fıtraten zanaatvari işlere daha yatkın olan gençlerin de arzu ettikleri işlerde çalışmamaları kişisel ve toplumsal verimlilik açısından sorunlar doğurmaktadır. Bu

gençler, eğitim hayatları boyunca kendilerini yeterince ifade edemedikleri gibi mezuniyet sonrası da yeteneklerine uygun alanlarda istihdam edilemedikleri için maddi kazancı düşük işlerde çalışma gibi problemlerle karşı karşıya kalabilmektedir.

Şiddetli geçimsizliğin yaşandığı ailelerde anne ve babanın, kendi aralarında yaşadıkları olumsuz tecrübeleri ‘nasihat’ niteliğinde evlatlarına aktarmaları, çocukları ‘ikincil travma’ yaşamaya ve evliliğe dair yersiz kaygılar ile ön yargılar oluşturmaya sürüklemektedir.

3. Üniversite, Kariyer ve Askerlik

Türkiye’de artan üniversiteleşme ile birlikte öğrencilerin, evliliği genellikle mezuniyet sonrasına erteledikleri görülmektedir (Tezcan & Coşkun, 2004; Gündoğdu & Bulut, 2022). Lisans eğitimi süresince aktif olarak iş gücüne katılamayan ve bu nedenle kayda değer bir gelir elde edemeyen gençler; lisansüstü eğitime de katılmaları halinde -mevcut ekonomik koşullar da hesaba katıldığında- evlilik yaşını daha da ertelemek zorunda kalmaktadır.

Günümüzde endüstriyel kapitalizmin ortaya çıkardığı aşırı rekabetçi ortam, insanları kişisel gelişime yoğun biçimde odaklanmaya, bireyselleşmeye ve sürekli bir sınav hazırlığı içinde kalmaya zorlamakta; bu durum ise eğitim ve kariyer süreçlerini uzatarak evlenme düşüncesinin arka planda kalmasına sebep olmaktadır. Diğer yandan zorunlu askerlik şartı ise erkeklerin ekonomik bağımsızlığını geciktiren bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Zira özel sektör ilanlarında sıklıkla yer alan ‘askerlikle ilişkisi bulunmamak’ ibaresi, erkekleri önce askerlik görevini tamamlamaya, ardından iş hayatına girmeye yönlendirmektedir. Askerliği bedelli olarak yapanlar ise genellikle birikimlerini tüketerek ya da borçlanarak hayata atılmakta; bu denklemden az hasarla kurtulabilmek için evliliği ertelemeyi tercih edebilmektedir.

4. Neo-Feminist Propaganda

İnsan medeni bir varlıktır. Bu bağlamda kişi, hayatın her alanında ve her evresinde topluluklar içinde dayanışma ile yaşar. Doğduğunda aileyle; büyürken akrabalar, arkadaşlar ve komşularla; eğitim hayatında sınıf, okul ve hocalarla; yetişkinlikte eşi ve çocuklarıyla; çalışma hayatında ise iş ortamı ve çeşitli sosyal ağlarla bağ kurarak hem kişisel ve sosyal ihtiyaç-

larını karşılar hem de topluma değer katar.

Ancak neo-feminist düşüncenin; toplumda farklılıklarıyla var olan, dayanışma içinde yaşarsa verimli bir değer üretmesi daha mümkün olan, belli noktalarda birbirine muhtaç olan erkek ve kadın cinsiyetini eşitlemeye ve hatta 'kota uygulaması' gibi fikirleriyle zaman zaman kadını erkek karşısında üstün kılmaya çalışan propagandaları sonucunda insanları evlilik fikrinden uzaklaştırdığı görülmektedir.

Neo-feministler, her ne kadar 'toplumsal cinsiyet eşitliği'ni savundukunu iddia etseler de özellikle kadını merkeze alan ve onu yücelten söylemleriyle öne çıkmaktadır. "Sen güçlüsün, kimseye muhtaç değilsin, tek başına her şeyi başarabilirsin, kimsenin dediğini yapmak zorunda değilsin" gibi sloganlarla kadınları özgürlük ekseninde konumlandırmakta, ancak bunu yaparken toplumun temel yapı taşı olan aile kurumunu geri plana itmektedirler.

Bu akımın etkisi altına giren genç kadınlar, bir süre boyunca bu motolarla hayatlarını sürdürseler de yaş ilerledikçe sosyo-psikolojik gerçekliklerle karşı karşıya kalmaktadır (Karamat, 2016; Gündoğdu & Bulut, 2022). Yalnızlığın getirdiği duygusal yıpranma, sorumlulukların ağırlaşması ve toplumsal beklentilerle çelişki, kadınlarda çeşitli psikolojik sorunlara yol açabilmektedir. Bu durumda evlenme girişiminde bulunamayan bazı kadınlar, evlilik dışı birlikteliklere yönelmekte ya da hayvan sahiplenme gibi uygulamalarla duygusal boşluklarını doldurmaya çalışmaktadır.

Geç Evlenmenin Sonuçları

1. Doğum Oranındaki Düşüş

Geç evliliğin en önemli olumsuz sonuçlarından biri, çocuk doğurmanın gecikmesidir. Human Reproduction dergisinde yayınlanan bir çalışma (Shirasuna & Iwata, 2017), kadınlarda doğurganlığın 20'li yaşların sonlarında azalmaya başladığını ortaya koymaktadır. Kadınların yumurtalık rezervi bu dönemde duyarlılığını kaybetmeye başlamakta ve doğum yapma olasılığı giderek düşmektedir. Bu nedenle kadınlar, evliliklerini geciktirdikçe doğurganlık yılları azalmakta ve hamile kalma çabaları daha güç hâle gelmektedir (Shirasu-

na & lwata, 2017). Bu durum, çocuk doğurma oranlarının azalmasına ve dolayısıyla nüfus artış hızının düşmesine yol açmaktadır. Nüfus düşüşü ise beraberinde birçok toplumsal ve politik sorunu beraberinde getirmektedir.

Nitekim TÜİK verilerine göre 2008 yılında binde 13,1 olan doğum artış hızı; 2024 yılına gelindiğinde binde 3,4 oranına kadar düşmüş durumda (TÜİK, 2025b). Bu durum ekonomik ve sosyal sistemler üzerinde birtakım baskılar oluşturmaktadır.

2. Tıbbi Sorunlar (Çocuklarda Anormallik, Zor Gebelik, HIV)

Geç evlilik, çocuklarda bazı anormalliklerin ortaya çıkmasına yol açabilir. Yaşlı kadınlarda oositler, anormal kromozom bölünmesi, mitokondriyal kalite düşüşü, artmış oksidatif stres ve azalmış antioksidan seviyeleri gibi sorunlar içerebilir. Bu değişiklikler, kadınların gebeliklerinde bebek kaybı veya çeşitli zorluklara yol açabilir (Gündoğdu & Bulut, 2022).

Kadın doğum yapabilse bile bazen çocuklarda zihinsel sorunlar görülebilir; öte yandan erkeklerde sperm canlılığının azalması da çocuklarda çeşitli anormalliklere neden olabilir. Yaşlı anne adayları ise hamilelik süre-

cinde düşük, doğum kusurları, yüksek tansiyon, gestasyonel diyabet ve zor doğum gibi risklerle karşılaşabilir (Gündoğdu & Bulut, 2022).

Evliliği erteleyen kişiler evlilik öncesi cinsel ilişkiye yeltenebilir. Bu durum, hiç evlenmemiş kişiler arasında cinsel yolla bulaşan hastalık ve enfeksiyonlara yakalanma riskini, evli olanlara nazaran önemli ölçüde artırmaktadır.

3. Eşler Arası Anlaşmazlık

Yaşlı insanların hayat tecrübeleri, gençlere kıyasla daha fazladır. Farklı deneyimler ve çeşitli sosyal çevrelerden gelen kişilerin birikimi arttıkça karakter özellikleri ve katı tutumları belirginleşebilir, hatta keskinleşebilir. Bu durum, eşler arasındaki toleransı azaltmakta ve çatışma olasılığını artırmaktadır (Dindar, 2020).

4. Çocuk ve Ebeveyn Arasındaki Kuşak Farkı

Geç evlilik, çocuklar ile ebeveynler arasında kuşak çatışmasına yol açabileceği için aile ve toplum açısından istenmeyen sonuçlar doğurabilir. Kuşak çatışması, gençler ile yaşlılar arasında rahatsız edici bir iletişim eksikliği veya toplum içindeki kültürel farklılıkların belirginleştiği, kişilerin kişilik gelişimini etkileyebilen bir dönem olarak tanımlanmaktadır.

Sonuç

Toplumdaki evlilik yaşının yükselmesinin ardında toplumsal, psikolojik, siyasi ve kültürel pek çok etken bulunmaktadır. Geç yaşta evlenmek, kişisel gelişime zaman ayırma, düşüncelerin olgunlaşmasıyla daha bilinçli kararlar verebilme, eğitim ve kariyer fırsatlarını değerlendirme ve sorumlulukların ertelenmesi sayesinde daha geniş bir özgürlük alanı sunabilmektedir. Ancak bu avantajlar ilerleyen yaşlarda tersine dönebilmekte ve geri dönüşü olmayan kişisel ve toplumsal sonuçlara yol açmaktadır.

Kaynakça

- Dindar, V. (2020). Gençlerde Evlilik Yaşının Uzaması Üzerine Din Sosyolojisi Açısından Bir Araştırma. İlahiyat Akademisi, 12, 257-284.
- Gündoğdu, A. H., & Bulut, S. (2022). The Positive And Negative Effects of Late Marriage. Open Journal of Depression, 11(4), 63-71.
- Karamat, K. (2016). Gecikmiş Evliliğin Etkilerine İlişkin Algılar: Kuala Lumpur'daki Evli Yetişkinler Üzerine Bir Vaka Çalışması.

Uluslararası Sosyal Bilimler ve Beşeri Bilimler Dergisi, 6, 572-578.

Özarslan, S. (2020). Evlilik Yaşı ve İçerdiği Sorunlar. Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi, 14, 250-259. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1149379#page=8.32>

Shirasuna, K. ve Iwata, H. (2017). Yaşlanmanın Kadın Üreme Fonksiyonu Üzerindeki Etkisi. Doğum Kontrolü ve Üreme Tıbbı, 2, Makale No. 23.

Tezcan, S., & Coşkun, Y. (2004). Türkiye'de 20. Yüzyılın Son Çeyreğinde Kadınlarda İlk Evlenme Yaşı Değişimi ve Günümüz Evlilik Özellikleri. Nüfusbilim Dergisi, 26(1), 15-34.

Türk Dil Kurumu [TDK]. (2025). Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/>

Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2025a). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2024-54194>

Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2025b). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayal%C4%B1-N%C3%BCfus-Kay%C4%B1t-Sistemi-Sonu%C3%A7lar%C4%B1-2024-53783&dil=1#:~:text=Y%C4%B1l%C4%B1k%20n%C3%BCfus%20art%C4%B1%C5%9F%20h%C4%B1z%C4%B1%202023,y%C4%B1l%C4%B1nda%20binde%203%2C4%20oldu.&text=T%C3%BCrkiye'de%202023%20y%C4%B1l%C4%B1nda%2093,6%2C6'ya%20d%C3%BC%5%9Ft%C3%BC>

Merve Ceyhan

Okulda, ailenin tanımı toplumun en küçük yapı taşı olarak öğretilir. Zaman geçtikçe herkes kendi tanımını yapmaya başlar; ifade ettiği değerler zamanla değişir, yani kişisel tecrübelerle şekillenir. İlkokula giden kuzenime, ailenin onun için ne ifade ettiğini sordum. Bana verdiği cevap belirli kelimeler oldu: kardeşlik, yuva, eğlence, mutluluk, anne, baba, huzur ve güven. Bu kelimeler, geleneksel aile yapısının temelini oluşturur. En temelinde ise bir “bağ” vardır. Bu bağ; anne-babayla, kardeşlerle, büyükanne-büyükbabayla, teyze, amca, hala ve birçok akrabayla oluşabilir. Bu bağ, insana kendi aidiyet duygusunun varlığını hissettiren bir güç, bir destektir.

Eski Türk sosyal yapısında; oğuş (çekirdek aile), urug (akraba), boy (birden fazla urugun birleşimi), budun (birden fazla boyun birleşimi), il (devlet yapısı) olarak bir toplumsal organizasyon vardır. Bu hiyerarşik yapıdan da görüldüğü üzere toplumun çekirdeği aile ile şekillenir ve bu sosyal yapının biçimi ailenin önemini vurgular.

Her inanışta ve kültürde aile farklı anlamlar taşıyabilir. Bağların ve aile kültürünün en fazla vurgulandığı örneklerden bir diğeri İslam'dır. İslam'da aile ve akrabalık çok kutsal bir yere sahiptir. Anne-babaya saygı büyük bir önem taşır; sıla-i rahim kavramı sıkça vurgulanır. Bunlar birer gerekliliktir. Bunlardan uzak durmak Müslümanlar için günahdır ve bundan daha önemlisi, eksiklikleri aile bağının zayıflamasına sebep olur. Aile ise bir toplumun toplum olmasındaki en değerli yapıdır. Bu yapının zayıflaması, toplumun zayıflığı demektir. Ancak modern dünyada bireyselleşmenin artması, yaşam tarzlarının çeşitlenmesi gibi nedenlerle bu geleneksel yapı dönüşüm geçirmektedir. Zamanla yaşam biçimlerinin çeşitlenmesinin temelinde 'bireyselleşme' olgusu yatmaktadır. Bireyler kendi hayat tarzlarını, isteklerini ve değerlerini 'aile' yapısının önüne ko-

yar. Aileye uygun yaşam sürmek, aile değerlerini incelemek bazı bireyler için kendini gerçekleştirmeye engel olan bir sınır olarak görülür. Bu durum, aile yapısını doğrudan etkileyen alternatif yaşam biçimlerini ortaya çıkarmıştır. Alternatif yaşam biçimleri; evlilik kurumuna bağlı kalmadan birlikte yaşama, çocuk sahibi olmamayı tercih etme (childfree), tek ebeveynli yaşam, LGBTİ+ bireylerin oluşturduğu aileler, uzaktan çalışan bireylerin göçebe yaşamları gibi pek çok farklı yapıyı kapsar hale gelmiştir. Bu tercihler geçmişte toplum için 'alışılmıştın dışında' ve kabul edilemez olarak değerlendirilirken, günümüzde daha görünürlük kazanan, normalleşen bir yapıyı yansıtmaktadır. Son yıllarda sosyal medyanın ve dijital dizi/film platformlarının alternatif yaşam biçimlerini destekleyici yapısı, bireylerin tutumlarının dönüşümünde etkili rol oynamaktadır. Eskiden "marjinal" ya da "sapkın" olarak etiketlenen yapılar, artık birçok birey tarafından "bireysel tercih" ya da "yaşama biçimi" olarak daha nötr ya da olumlu algılanmaktadır.

Değişimin temelinde ‘insan’, tek başına hayatını sürdürmeye çalışan, ekonomik koşullarını sağlayan, kendi iç dünyasına daha fazla yönelen ve duygusal özgürlüğünü hayata geçirmek için çabalayan, bağlarından kopmuş veya yeni bağlarını daha fazla güçlü tutmuş bir varlık olarak görülmektedir. Böylelikle alternatif yaşam biçimleri; bireyin yeni öğretilerinin, yeni bağlarının ve anlayışlarının karşılığı haline gelmiştir.

Alternatif yaşam biçimleri ile artık aile; biyolojik bağ, evlilik veya geleneksel roller ile tanımlanmamaktadır. Dolayısıyla bir çocuğun sağlıklı gelişimi için yalnızca bir anne ve bir babaya ihtiyaç duyulduğu düşüncesi, yerini “bakım, sevgi, güven ve duygusal destek” gibi değerlere bırakmıştır. Kadının iş hayatına katılması, ekonomik olarak güçlenmelerini sağlamış ve tek başına yaşam sürmelerini kolaylaştırmıştır. Böylece tek başına ebeveynlik artmıştır. Boşanma oranlarını da yükselten bu durum bir “çözülme” olarak değil,

yeni yaşam tercihlerinin doğal bir sonucu olarak yorumlanmaktadır. Değişimlere evlilik dışı birlikte yaşam da eklenmiştir. Böylece partnerler artık resmi sorumluluğu taşımayarak kendilerince özgür yaşam şartlarında beraber olabilmektedirler. Yolcu ailelerde ise eşler farklı şehirlerde yaşayarak birliktelik sürdürebilmektedirler. Bu tür birlikteliklerde “saygı” kavramı da dönüşmektedir. Artık geleneksel anlayışlardaki “ataerkil” otorite yerine, partnerlerin birbirinin alanına ve bireyselliğine duyduğu saygı daha belirleyici olmaktadır.

Türkiye’de alternatif yaşam biçimlerine yaklaşım

Türkiye’de alternatif yaşam biçimlerine olan anlayış daha dar bir zemine oturtulabilir. Hem hukuki hem de toplumsal düzeyde bu yaşam biçimlerini tanıyan ya da destekleyen bir çerçeve yoktur. Toplumsal düzlemde, batıdan doğuya uzanan belirgin bir kırılma hattı görülmektedir. Batı illerinde alternatif yaşam biçimlerine dair daha esnek ve kabul edici yaklaşımlar gelişirken, doğu bölgelerinde daha kapalı, ataerkil ve geleneksel aile yapısı hâlâ güçlü şekilde korunmaktadır.

Ancak burada dikkat çekici olan bir başka çelişki vardır: Geleneksel aile yapısını savunduğunu iddia eden pek çok yapı, içlerinde şiddet, aldatma, psikolojik baskı gibi yıkıcı unsurları barındırmaktadır. Oysa bu tür dinamikler, aile olmanın özüne doğrudan zarar vermektedir. Aslında bu tarz yapılar da –farkında olmasalar bile– geleneksel aile tanımının dışına çıkmışlardır. Ne dini ne de kültürel yapıyı koruyan bu çürümüş yapı, geleneksel aile yapısı değildir. Toplumun bu sessiz dönüşümü, alternatif yaşam biçimlerine değil, geleneksel yapının içinden sızarak dönüşen yeni ama tanınmayan aile formlarına işaret etmektedir. Asıl risk belki de buradadır, yani formun korunup içeriğin çürümeye başlamasında yatmaktadır.

Günümüzde aile yalnızca kan bağı, cinsiyet rolleri ya da resmi belgelerle tanımlanamaz; sevgi, güven, anlayış ve özgürlük gibi unsurlar da ön plandadır. Bu değişimin öne çıkardığı anlayışların başında, toplumların aile kavramını yeniden düşünmesi ve tanımlaması gelmektedir. Türkiye gibi bu tür değişimlerin sancılı olduğu bölgelerde, aile olgusunun kültüre, inanca ve bireysel özgürlüklere göre toplumun kodlarını koruyarak yeniden şekillenmesi beklenir. Asıl tehlike, biçimsel olarak korunduğu sanılan ancak içerik olarak çürüyen yapıları görmezden gelmektir. Aileyi korumak, yalnızca ‘geleneksel olanı’ korumak değil; aile olmanın özünü, yani sevgiyi, güveni, yuvayı, saygıyı ve en önemlisi ‘bağ’ı korumakla mümkündür. Bu sebeple toplum, gerçekten aileyi korumalı, yani sadece alışılmış kalıplara tutunarak içi boş bir yaşam biçimi belirlememelidir.

Aile kavramı tarih boyunca inançlara, kültürlere ve değerlere göre şekillenmiştir. Ancak tek bir yapıya indirgenemeyecek kadar çok katmanlı bir yapıdadır. Oguş’tan il’e, yani çekirdek yapısından devlet düzenine uzanan eski Türk devlet anlayışı da geleneksel yapıdan alternatif biçimlere uzanan anlayış da bu katmanlı yapıyı net bir şekilde göstermektedir.

**Anne-Baba
Olmayan Aileler:
Çocuksuzluğun
Psikolojisi**
Muhammet Hüseyin
Timuçin

Giriş

Aile yani oğuş kavramı tüm kültürler için yüzyıllarca ortak ve kutsal bir yapı olmuştur. Soyun devamı ailenin çocuk sahibi olmasına bağlanmıştır. Türkçe’de çocuğu olmayanlara “kör ocak” gibi tanımlamalar yapılmış ve çocuksuzluğun bir anamoli durumu olduğu sadece Türk toplumunda değil birçok toplumda da kabul edilmiştir.

Öyle ki dinler tarihinde de birçok din kendi mensuplarına çoğalmayı emretmiştir. Örneğin Yahudilik inancında çoğalmanın Tanrı’nın “seçilmiş millet” olan Yahudilere bir mitsvah’ı olduğuna inandırmaktadır. Hatta çocuğu olmayan kadınlardan boşanılması gerektiği ve soyun devamı için çok eşliliğin bir emir olduğuna inanılmaktadır (Çinpolat, 2017). Öte yandan İslamiyet’te de çocuk sahibi olmak desteklenmiştir. Hazreti Muhammed’den “Evleniniz, çoğalınız, çünkü ben kıyamet gününde sizin çokluğunuzla iftihar edeceğim.” (Beyhakî, VII/81) ve “Sevimli, doğuma müsait kadınlarla evlenin.” (Ebu Davud, Nikah 2; İbn Mace, Nikah 1) gibi hadisler rivayet edilmektedir.

Peki bu durum hangi nedenlerden dolayı günümüzde değişmiştir? Bugün çocuksuzluğun zorunluluk mu yoksa bir seçim mi olduğu ve bunun hangi psikolojik temellerle tercih edildiği bu yazının konusunu oluşturmaktadır.

Çocuksuzluk Teriminin Anlamları ve Karşılaştırmaları (Childfree ve Childless)

Çocuksuzluk kavramı literatürde iki farklı kelimeyle açıklanmaktadır. Childfree ve childless. Childfree kavramı gönüllü çocuk sahibi olmamayı ifade ederken childless kavramı çocuktan mahrum olmayı ifade etmektedir.

Childfree, gelişen kapital sistemin bir getirisi olarak ortaya çıkmıştır. İlk etapta sanayi devrimiyle birlikte çocuk sayısının artmasıyla, çocuk işçilerin varlığı kıymetlenirken ekonomik olarak otonomlaşan dünyayla birlikte çocuk maddi bir külfet haline gelmiş, bireyin kişisel kariyer hedefleri doğrultusunda bir tercihe dönüşmüştür. Childless kavramında ise çocuksuzluk bir isteğin neticesi değil yaş veya biyolojik diğer “kusur”lardan ötürü oluşan bir durumdur (Dalay, 2016). Pew Research Center’s American Trends Panel Survey’in 2021 yılında yaptığı araştırmaya göre çocuk iste-

meyen bireylerin çocuk istememe nedenlerinin istatistiksel dağılımı şöyledir:

%42,75 Sadece İstemiyor

%14,5 Tıbbi

%12,98 Finansal

%11,45 Partneri Yok

%7,63 Yaş

%6,87 Dünyanın Durumu

%3,82 İklim Değişikliği

Verilerden de görüldüğü üzere günümüz dünyasında çocuk istememe oranının genellikle bireysel tercihler yüzünden olduğu gözlemlenmektedir.

Sadece oranlara değil politik olarak da 1970'lerin başında ortaya çıkan 2. Dalga Feminizm, kadınların iş gücüne aktif katılımı, bireyselleşmenin artması ve doğum kontrolü konusundaki bilimsel gelişmeler neticesinde çocuk sahibi olmanın bir hak olduğu kadar olmamanın da gönüllü bir tercih olabileceği ve kişisel bir hak olduğu savunulmaya başlamıştır.

Ellen Peck ve William Grangzig gibi isimler tarafından kullanılmaya başlanan Childfree kavramı, Ellen Peck tarafından yazılan The Baby Trap (1971) kitabıyla birlikte çocuk sahibi olma baskısına karşı eleştirilerde bu-

lunmuştur. Aynı dönemde ABD'de "National Organization for Non-Parents" (Ebeveyn Olmayanlar Ulusal Örgütü) kurulmuştur. Bir diğer kurum olan National Alliance for Optional Parenthood (Tercihen Ebeveynlik Ulusal Birliği) "çocuk yapmama hakkı" için kampanyalar yürütmüştür. Bu dönemlerin Türkiye'sini incelediğimizde çocuğun ailenin ve neslin devamı olduğu ve böyle bir gündenmin olmadığı görülmektedir.

Türk toplumunda çocuk berekettir.

1958'de Sağlık ve Sosyal Yardım

Bakanlığı tarafından doğum

kontrolü meselesi ele alınmış,

10 Nisan 1965'te çıkan kanunla

birlikte "nüfus planlaması, fertlerin

istedikleri sayıda ve istedikleri

zaman çocuk sahibi olmaları

demektir" şeklinde belirlenmiş

ve tıbbi zaruret hallerinde kürtaj

yolu açılmış, doğum kontrolü daha

ulaşılabilir bir hale getirilmiştir.

Buna rağmen toplum içerisinde

çocuk sahibi olmamak Türkiye'de

uzun yıllar bir "eksiklik" ya da

literatürel anlamda "childless"

olarak görülmüştür.

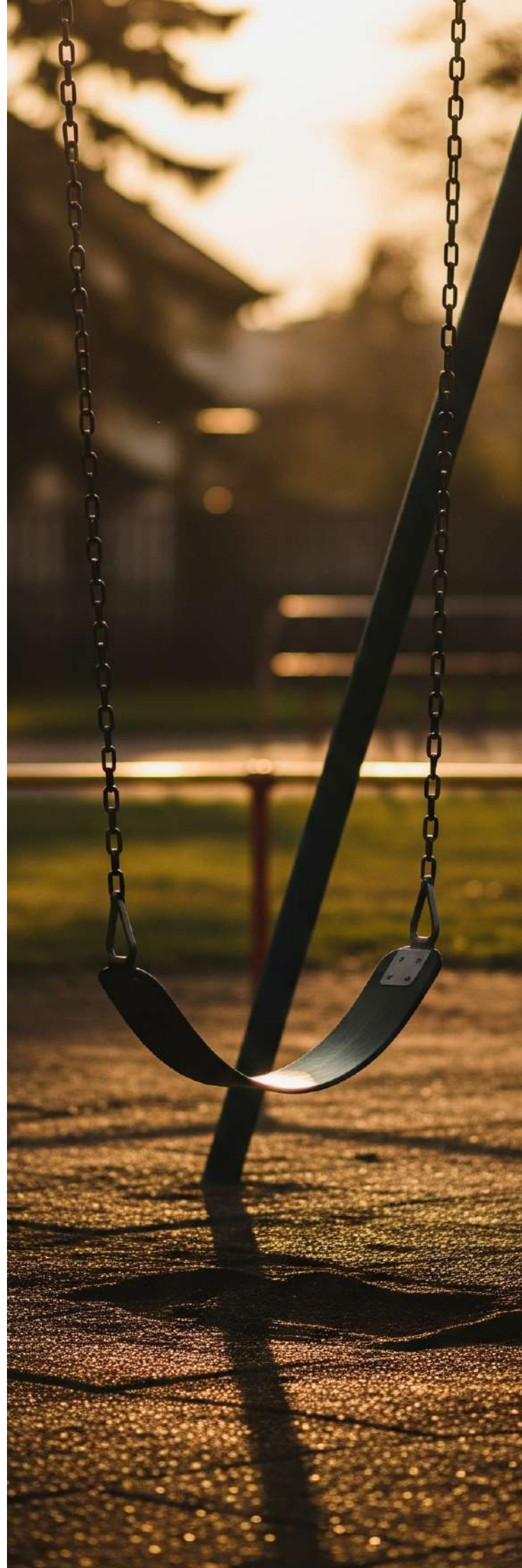

Sanayinin artması ve gelişmekte olan ülke sınıfından gelişmiş ülke sınıfına yaklaştıkça Türkiye’de de bu kavram yerini yavaş yavaş bir eksiklikten ziyade “childfree” kavramına bırakmaktadır. Fakat hala ülkemiz için bu durumun toplumsal olarak alışılmış bir durum olduğu kanısına varmamız mümkün değildir.

Bugün Türkiye’de üst soy hala torun isteğinde bulunmakta, bunu kabullenmeyen bireyler “bencil” ya da “bireysel” olarak damgalanabilmektedir.

Modern Yaşam, Bireyselleşme, Çocuk Sahibi Olmama Trendleri ve Doğurduğu Sonuçlar

Kentleşme, eğitim ve kariyerin öncelenmesi, tüketim kültürü ve bireysel tatminin yükselişiyle birlikte post-modern aile modelleri ortaya çıkmış, geniş aile fikrinden çekirdek aileye dönüşüm yaşanmıştır. 18 yaşında üniversite kazanan bir genç 22 yaşında üniversiteden mezun olabilmekte ve sonrasında kariyer yoluna girmekle birlikte evliliği ve aile kurma fikrini ötelemektedir. Bu durum yaşın ilerlemesine, bireyselleşmeye ve aile fikrinin değişimine neden olmaktadır.

Bununla birlikte eklenen ekonomik ve akademik kaygılar insanların ya çocuk sahibi olmama kararını almasına ya da geç çocuk sahibi olduğu için çok çocuk sahibi olamamasına neden olmaktadır.

Modern yaşamın getirdiği popülarizmin topluma reklamını yaptığı argümanların abes bir şekilde bireyselleşmeyi ve tekliği savunduğunu aile kurumunun çözülmesine neden olduğu görülebilmektedir.

Çocuk sahibi olmak her ne kadar bireysel bir karar olsa da Türk kültüründe ok'u (birey) oğuş (aile) kılan şey çocuktur. Fakat gelişmekte olan veya gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de 25 yıldır bireyselleşme temelleştirilmiş, diğerkamalık terk edilmiş ve yerine bencil modern insan türemiştir. Bir çocuk sahibi olma fikri maddi ve manevi yük olarak görülmeye başlanmış, evliliğin dahi ertelendiği ya da terk edildiği bir topluma dönüşmeye yüz tutmuştur. Bu yüzden "Genç Türkiye" yerini "yaşlanmakta olan Türkiye"ye bırakmıştır (Öz, 2019).

Gönüllü çocuk sahibi olmayan bireylerde çocuğun bir yük olarak görül- düğü gözlemlenmektedir. Hatta çocuk sahibi olmasına rağmen değişen dünya düzeninde çocuğu ve çocuk sahibi olmayı bir pranga olarak gören ebeveynler türemiştir (Yar, Ulaş ve Yılmaz, 2023). Buna sebep olan koşullar yalnızca eğitim düzeyinin artmasına veya yaşam tarzı özgürlüğü fikrinin insanlarda aniden gelişmesine bağlamak abesle iştigal etmek olacaktır. Çocuksuzluk yeni dünya düzeni kavramında bir trenddir. Peki çocuksuzluk nasıl bir trend haline gelmiştir? Bunu gözlemlemek için dünyaca tanınmış ünlülerin neden çocuk sahibi olmadıklarına bakabiliriz. Örneğin Miley Cyrus "'Kadınlara yaptığımız aynısını dünyaya yapıyoruz. Sadece üretmeye devam etmesini bekliyoruz. Dünya insanların tüketiminden dolayı bitkin ve üretim yapamıyor. Dünya çok kötü bir durumda ve çocuğumun bununla uğraşmasını istemiyorum. Çocuğumun suda balıkların olduğu bir dünyada yaşayacağını hissedene kadar çocuk istemiyorum.'" diyerek çocuk sahibi olmayışını feminist ve çevreci bir bakışa sığdırmaktadır (Elle Magazine'den akt. ensonhaber.com).

Stevie Nicks ise "Bu bir sanatçı ve yazar mı yoksa bir eş ve sevgili olmak mı

istediğinizle ilgili. Çocuğunuz olduğunda odak noktanız değişiyor. Ben veli toplantılarına gitmek istemiyorum.” diyerek çocuk sahibi olmayışını kariyer odaklı oluşuna bağlayarak anlamlandırmıştır (In Style’den akt. onedio.com)

Bu tip ünlü simaların insanların alışverişlerine dahi bu kadar etkili olduğu bir çağda çocuk sahibi olmayışına etkisi olmadığı düşünmek manasızdır. Bu konuda bazı ülkeler bu tip açıklamaların ve çocuk sahibi olma trendinin propagandasının yapılmasının önüne geçmek ve nüfus artışını azalmasını engellemek adına yasaklamıştır. Örneğin Rusya Devlet Duması çocuksuzluk propogandası yapmayı yasaklayan yasa tasarısını 2024 yılında yürürlüğe sokmuştur.

Sonuç

Modern toplumda her ne kadar çocuk sahibi olmak bir tercih olsa da geleneksel aile yapısında ve Türk toplumunda aileyi aile yapan en temel yapı taşı çocuk sahibi olmaktır. Çocuk sahibi olma isteğinin bir içgüdü olduğu 2. Dünya savaşı sonrası yaşanan doğum patlamasıyla gözlemlenebilir. Psikolojik olarak sürekli ölüm tehdidiyle karşı karşıya olan bireyler hayata tutunma ve hayata bir iz bırakma içgüdüleriyle hareket et-

tiklerini evrimsel biyolojide ise tehdit ve ölüm riski arttığında üreme davranışının da artabileceği yönünde hipotezler bulunmaktadır.

Bu yüzden çocuk sahibi olmak politik düzlemde tercih olsa da geleneksel bakış açısında bir zorunluluk bir göz aydınlığıdır. Her ne kadar yeğenlerini evladı gibi sevmek veya evcil bir hayvanın bakımını üstlenmekle bu içgüdü tatmin edilmeye çalışsa da Türk toplumunda çocuğu olmayan ya da olamayana childfree veya childless olarak değil “kör ocak” olarak bakılmaktadır.

Sonuç olarak, gelecekte gönüllü çocuksuzluk tercihi kültürel olarak daha fazla kabul göreceği gibi görünse de bir milletin salahiyyeti yetiştirdiği genç neslin nicelik ve nitelik bakımından yükselen bir ivme kazanmasıyla doğru orantılı gelişecektir. Bu yüzden devlet eliyle çocuk sahibi olmanın teşvik edilmesi ve en azından finansal sebeplerden dolayı çocuksuzluğu tercih eden ailelerin tercihlerinin değiştirebilmesi desteklenmelidir.

Kaynakça

- 2021 PEW RESEARCH CENTER'S AMERICAN TRENDS PANEL https://www.pewresearch.org/wp-content/uploads/2021/11/Fertility-topline_final.pdf
- Çinpolat, S. (2017). Yahudilikte Çocuk Sahibi Olmanın Yeri ve Önemi. *Dini Araştırmalar*, 20(51), 137-152.
- Dalay, Ç. (2016). Ataerkil Toplumda Gönüllü Çocuksuzluk: Türkiye’de Gönüllü Çocuksuzluk’u Seçen Kadınlara Dair Algı ve Yaklaşımlar (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ensonhaber.com “Miley Cyrus: Daha iyi bir dünya için çocuk yapmayacağım” 15.07.2019 <https://www.ensonhaber.com/magazin/miley-cyrus-daha-iyi-bir-dunya-icin-cocuk-yapmayacagim> er. tar. 30.08.2025.
- onedio.com “Çocuk Sahibi Olmak İstememelerinin Nedenlerini Anlatan Ünlü İsimleri Açıklıyoruz” 26.08.2021 <https://onedio.com/haber/cocuk-sahibi-olmak-istememelerinin-nedenlerini-anlatan-unlu-isimleri-acikliyoruz-999709> er. tar. 30.08.2025.
- Öz, N. (2019). Modern-Seküler Süreçte Ailenin Çözülmesi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 6(11), 795–836.
- Peck, E. (1971). *The Baby Trap*. Pinnacle Books.
- TBMM Kanunlar. (1965). Nüfus planlaması hakkında kanun www.mevzuat.gov.tr
- Yar, D., Ulaş, S., & Yılmaz, M. (2023). Gönüllü Çocuksuzluğa İlişkin Tutumların Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik, Genel Muhafazakarlık ve Sosyal Onay İhtiyacı İle İlişkisi. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*. 6(11), 45-65.

Kayınvalide-Gelin İlişkilerinin Türk Aile Yapısındaki Yeri ve Değişimi

Harun Sinan Şirinbilek

Eski zamanlardan bugünlere Türk aile yapısı kurulurken güzel bir temenni olan “evlenip barklanmak” deyiminde yer alan barklanmak fiili kök itibariyle bark kelimesinden gelmektedir. Bark kelimesi mabet anlamına gelen bir kelime olup evliliğin ne derece önemli olduğunu anlatan hatta kutsallaştıran bir anlama sahiptir. Haliyle Türk kültüründe aile yapısı çok önemli bir konuma sahiptir.

Bin yıllara dayanan Türk aile yapısında yeni evlenen çiftlere yeni çadırlar yapılmakta olup iç güveyi tarzı aile oluşumundan ziyade çekirdek aile oluşumu teşvik edilmiştir (Ayva, 2022). “Yuvayı dişi kuş yapar” gibi bir takım deyimlerle de aslında aile yapısında gelinlerin önemine değinilmektedir ancak kayınvalidelerin de en nihayetinde bir dişi kuş olduğu unutulmamalıdır. Amiyane tabirle çoğu zaman bu dişi kuşlar arasında kuşak çatışmaları, akrabalık durumu, maddi ve manevi farklar, görgü ve edep farklarından kaynaklanan çatışmalar görülmektedir. Bu çatışmalar kavgalara ve tartışmalara ve hatta boşanmalara sebep olabilmektedir, her ne kadar Türk kökenli tarihi eser olmasa da eski Sümer tabletlerinde yer alan bir yazıda bu duruma güzel bir örnek vardır: Genç bir kadının, eşine “Gel beni bu annenden kurtar yoksa öleceğim (Altunsu, 2019)” dediği ibareler bizlere kayınvalide-gelin arasındaki yaşanan tartışmalı olayların geçmişten günümüze sürekli olarak yaşandığını göstermektedir. Kayınvalide-gelin çatışmalarında veya anlaşmalarında temel olarak yukarıda belirtilen nedenler dikkate değer konulardır. Kayınvalidelerin gelinlerini bir rakip olarak görmesi veya gelinlerin kayınvalidelerini istenmeyen bir şey olarak görmeleri çatışmalara

sebebiyet vermektedir, bu durumda kayınvalidenin oğlu yani gelinin eşi olan kocaya büyük görev düşmektedir. Allah’ın emaneti olan eşiyle ve ayaklarının altında cennet olan anesiyle aralarında bir köprü vazifesi görmeli, bazı sorunlar ortaya çıktığında bu sorunları uhulet ve suhulet ile çözüme kavuşturmalıdır.

Kelime anlamıyla kayınvalide kaim-i valide olup valide yerine geçen kaim olan anlamına gelmektedir (Özel, 2022). Dolayısıyla bir gelinin kayınvalidesini annesi gibi görmesi için aralarında rekabetçi bir ilişkiden ziyade muhabbetten hâsıl olan bir ilişki olmalıdır. Kuşak çatışmaları, akrabalık durumu, maddi ve manevi farklar, görgü ve edep farkları kayınvalide-gelin arasındaki ilişkiyi belirleyen ve etkileyen önemli faktörlerden bazılarıdır (Kaya, 2019). Kayınvalide-gelin arasındaki ilişki çoğu zaman çekişmeli bir durumda olsa da bazı durumlarda aralarında anne-kız ilişkisi de görülebilmektedir. Temel olarak geçmişten günümüze Türk aile dinamikleri incelendiğinde yapılan evliliklerde tam olarak bir “aile” oluşmamasından kaynaklı sorunlar baş göstermektedir, elbette aile müessesesi dediğimiz yapı tam olarak ne bağımsız olabilir ne de tam bağımlı bir yapı olabilir şayet bu iki durum

arasında bir denge unsuru oluşturulamazsa genel olarak kayınvalide-gelin arasında sağlıklı bir ilişkinin varlığından bahsedilmesi beklenemez.

Gerek geçmiş olaylar gerekse günümüz olayları incelendiğinde açıkça görülüyor ki kayınvalide-gelin ilişkisi çoğu zaman diken üstünde olan, yanlış anlaşılmanın oldukça fazla olduğu, iki tarafın da çevreden kaynaklı olarak anlaşılamadığı bir durum olarak ele alınmaktadır.

Genelde Ege yöresinde yaşayan bazı azınlık kesimlerin düşünlerinde çalınan bir şarkının sözleri bu durumu özetler niteliktedir: “Sular akar buz gibi, kaynanam domuz gibi.” Bu sözden anlaşılacağı üzere kayınvalide-gelin arasında bir rekabet bir inatlaşma söz konusudur. Bundan dolayı bu tarz düşünce yapısına sahip aile ilişkilerinde bir düzen beklenemez (Kahraman, 2021). Bu noktada erkekler devreye girmekte, olayları ve tarafları sakinleştirme görevini üstlenmektedirler ancak bazı erkeklerin böyle bir görevi kendisine misyon edinmemesinden dolayı genelde yaşanan sorunlar daha da büyümekte ve aile müessesesine zarar verilmektedir.

Kayınvalidelerin gerek kendi kayınvalidelerinden, kocalarından, görümcelelerinden veya eltilerinden dolayı yaşadıkları sorunları genel olarak kendi gelinlerine de yansıttıkları ve yaşadıkları benzer zorlukları kendi gelinlerine de zaman zaman yaşattıkları görülmektedir (Çakır, 2023). Buradan anlaşılıyor ki kuşak çatışmaları etkin olarak sorunun kaynağı olarak aile müessesesinde yer almaktadır. Hızla ve kontrolsüz bir biçimde ilerleyen sosyal medya, televizyonlardaki gündüz kuşakları ve diğer tuhaf içeriğe sahip televizyon dizilerinden dolayı birtakım görgü ve edep kuralları hiçe sayılırken televizyon ve sosyal medyada yer alan abes davranışlar matah davranış kurallarımız gibi topluma lanse edilerek kayınvalide-gelin arasında yanlış davranışların oluşmasına sebebiyet vermektedir. İslam şeriatının ve hadislerinin anlaşılmasında ve yanlış anlatılmasından kaynaklı olarak anne-babanın evlat üzerindeki hakkı çok konuşulurken, evladın anne-baba üzerindeki hakkı pek konuşulmamakta, haliyle bu durum gelinlere bir şeyler öğreteceğiz derken baskıya dönüşüp gelin ve damadın aile müessesesine zararlar verilmesine neden olabilmektedir.

Yapılan araştırmalar neticesinde bazı kayınvalidelerin kendi eşlerinden görmedikleri veya esirgendikleri sevgi, saygı ve muhabbeti erkek evlatlarında aramasından kaynaklı olarak ortaya çıkan kıskançlık durumundan dolayı gelinlerini kıskandıkları görülmektedir. Bu durum aile müessesini derinden etkilemekte ve kayınvalide-gelin ilişkisine zarar vermektedir. Bu yanlış yaklaşım sebebiyle bir aile müessesesi kurulamamakta, evlatlar kaç yaşına gelmiş olursa olsun hala bir uzantı olarak görülmektedirler. Bu durum aile içi kavgalara hatta boşanmalara yol açabilmektedir. “Gelinim yüzünden yuvam yıkıldı” diyen kayınvalide sayısı azdır ancak “Kayınvalidem yüzünden yuvam yıkıldı” diyen gelin sayısı pek hayli fazladır. Bu durum yaşanan tartışmaların kaynağını belirlememizde yardımcı olmaktadır. Ebeveynlik çocuğa telkinlerde bulunmakla ve nasihatlere boğmaktan ziyade davranışlarla bir şeyler öğretebilmektir, mesela İbn-i Haldun, “Çocuklarınızı terbiye etmeye çalışmayın zira zaten size benzeyeceklerdir, kendinizi terbiye edin yeter” diyerek aslında bu yazının tamamında yer alan sorunların çözümünü bizlere anlatmıştır. Çünkü araştırmalar neticesinde biliniyor ki şu anki kayınvalideler bir zamanlar gelindi, yani gelinlerde gördükleri yanlışlar kusur-

lar aslında kendilerinde de olabilir. Benzer şekilde, kayınvalidelerinde gördükleri yanlışlar gelinlerin kendilerinde de olabilir. İşte bu yüzden önce herkes kendini terbiye etmeye çalışmalı ve hasetten kaçınmalıdır. Şeyh Edebali’nin söylemiş olduğu şu sözler kayınvalide-gelin ilişkilerinde de diğer insanlarla olan ilişkilerimizde de yol gösterici öğütlerdir:

“Her sözü üstüne alma!

Gördün, söyleme; bildin, deme!

Sevildiğin yere sık gidip gelme; muhabbet ve itibarın zedelenir...”

Hasedin ve gıybetin olmadığı kayınvalide-gelin ilişkileri iyi seviyelere ulaşmış ve aile saadetleri pekişmiştir.

Kayınvalide-gelin ilişkilerinde temel şiar, sabır, tahammül, hoşgörü ve sevgi olmalıdır ki arasında kan bağı olmayan ancak bir gönül bağı olan bu iki kutup birbirine karşı kötü söz söylemesin veya kin gütmesin. Nitekim İslamiyet öncesi ve sonrası Türk kültüründe ailenin yeri ve önemi hiçbir zaman azalmamış aksine artarak devam etmiştir.

Aile müessesesinin korunması ve geliştirilmesi çok önemli bir durumdur. Bu birliğin korunması ve geliştirilmesi içinse erkek tarafından birtakım tedbirler alınmalıdır. Bu tedbirlerden bazıları ise şunlardır; aile apartmanından ziyade her ailenin birbirinden nispeten uzak yerlerde aile müessesesini kurması, her söylenen söze inanılmaması ve eşlerin birbirlerine karşı hoş muhabbet beslemesi (hüsn-ü zan). Bu gibi tedbir ve davranışlar aile müessesesini sağlamlaştıracaktır ve böylelikle kayınvalide-gelin arasındaki ilişki laçkalaşmış veya birbirine haset besleyen bir ilişki yerine daha düzeyli bir ilişki konumuna gelebilecektir.

Ezcümle kayınvalide-gelin arasındaki ilişkiler geçen zamandan ziyade davranışlar ve tutumlar karşısında olgunlaşır ve iyileşir, nitekim şairin dediği gibi zaman insanları değil armutları olgunlaştırır. İnsanı olgunlaş-

tıran kendi iç âleminde yaptığı tutarlı tespitler hatalarından çıkardığı derslerdir, yani kayınvalideler geçmişte ne yaşarlarsa yaşasınlar bunu gelinlerine yansıtmamalı onlara zor durumlar yaşatmaktan kaçınmalıdırlar, hakeza gelinler de kayınvalidelerine yönelik müspet bir tavırdan yana olmalıdırlar. Şayet kayınvalide-gelin arasındaki ilişkilerde arada bir mesafe bulunduğunda, her iki tarafa laf taşıyan kişiler olmadıkça ve erkek anesi ile eşi arasındaki ilişkiyi düzenleyebiliyorsa taraflar birbirinden daha az olumsuz etkileneceklerdir.

Kaynakça

Altunsu, S., Ö. (2019). Gelin Kaynana Çatışması Üzerine Sosyolojik Bir Analiz. *OPUS International Journal of Society Researches*, 13(19), 1159-1201.

Ayva, S. (2002). Türk Kültüründe Gelinler Ve Ocak. *Anayurttan Atayurda Türk Dünyası Kültür ve Araştırma Dergisi*, 23, 48-60.

Çakır, Ş. (2023). Gelin Kaynana İlişkisinde Akrabalık Bağının Yeri ve Rolü. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 11 (36), 122-144.

Kaya, T. (2019). Gelin-Kaynana İletişiminin Niteliğini Belirleyen Kültürel Etmenler. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(1), 185-204.

Kahraman, B. (2021). Gelin-Kayınvalide İlişkileri Ve Çift Uyumu Arasında Benliğin Ayrışmasının Düzenleyici Rolü. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*

Özel, F. (2022). Eril Tahakküm Bağlamında Gelin Kaynana İlişkilerini Anlamak. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*

Kadın İstihdamı, Aile Dinamikleri ve Toplumsal Denge

Enes Özdemir

Dünya değişiyor. Kadınlar daha çok eğitim alıyor, daha fazla alanda yer buluyor. Ama her değişim, gelişim değildir. Kadın istihdamı üzerine konuşurken, neyi savunduğumuz ve neyle savaştığımız karıştırılmamalıdır.

Kadınların daha fazla eğitim alması ve çeşitli alanlarda yer bulmasıyla birlikte toplumda önemli bir değişim gözlenmektedir. Hayatın içinde aktif roller üstlenen, bilgiyle donanmış, topluma katkı sunan kadınlar bir medeniyetin temelidir. Ancak, kadın istihdamına ilişkin tartışmalarda, savunulan değerler ile karşı çıkılan durumlar arasında bir karmaşa yaşandığı görülmektedir. Kadınların aktif roller üstlenmesi, bilgi birikimlerini kullanarak topluma katkı sağlaması bir medeniyetin gelişmesinde oldukça önemlidir. Bununla birlikte, kadınların çalışmaya zorunlu bırakılmasına karşı çıkılmalıdır. Çünkü bu zorunluluk, sadece kadının değil; ailenin, toplumun ve neslin istikametini sarsmaktadır.

Bu zorunluluk, yalnızca bireysel bir sorun olmanın ötesinde, aile ve toplum yapısını temelden etkilemektedir. Bugün birçok kadın, sabah ezanıyla evden çıkmakta, akşam karanlığında ise evine dönebilmekte-

dir. Kucağında dosya çantası, aklında eksik kalmış bir toplantı, gönlünde ise bıraktığı çocuğunun gözleri bulunmaktadır. Hayatını “iki rol” arasında parçalanmış bir yürekle yaşayan kadın anne mi olacaktır, kariyer mi yapacaktır? Birçok kadın, mesleki yaşamın getirdiği sorumluluklar ile annelik rolü arasında bir ikilem yaşamaktadır. Hangisini tam yaparsa, diğerinden eksilmektedir. Modern çağın en zalim ikilemlerinden biri işte burada başlamaktadır.

Kapitalist sistemin kutsadığı

“çalışmak özgürlüktür”

söylemiyle kadın adeta annelikten uzaklaştırılmıştır. Oysa çalışmak bir özgürlük değil; sorumluluk, ödev ve çoğu zaman zarurettir. Kadınlar çalışmaktan değil, çalışmak zorunda bırakılmaktan yorulmuşlardır. Annelik gibi fitri ve yüce bir rol, artık geri kalmışlıkla eş değer görülmektedir. Evde kalmak, çocuk büyütmek bir utanç vesilesi gibi sunulmaktadır. “Ne iş yapıyorsun?” sorusuna “Ev hanımıyım” cevabı verildiğinde gelen boş bakışlar, bu sistemin en görünmez baskılarından biridir.

Kadınlara “üreten birey” olma baskısı öylesine dayatılmıştır ki, birçok kadın evinde çocuğuna süt verirken bir yandan telefonundan maillerini cevaplamaktadır. Bu üretim çılgınlığında hem kadın kimliğini yitirmekte hem de çocuklar yalnızlaşmaktadır. Süt anneleri başka, bakıcıları başka olan çocukların gözlerinde annelerine duydukları özlemin yanı sıra farklı bakıcılarla büyüyen çocukların duygusal gelişimleri eksik kalmakta ve anneleriyle olan psikolojik bağları zayıflamaktadır. Çocuk yetiştirmenin sadece fiziksel değil, aynı zamanda ruhsal ve ahlaki bir süreç olduğu unutulmamalıdır.

Annelerimizden duyduğumuz bir söz vardır: “Beşiği sallayan dünyayı sallar.” Beşikte verilen merhamet, güven ve şefkat duygusu; ileride o çocuğun vicdanını, adalet terazisini ve ahlak pusulasını belirler. Ama artık beşikler sessizliğe bürünmüştür. Çünkü o beşikleri sallayacak eller sabah yedide otobüs durağında, akşam ise yoğun trafikte kalmaktadır.

Bugün Türkiye’de aile yapısı çatırdamakta, boşanma oranları artmaktadır. Yalnız yaşayan anneler olgusu normalleşmekte, evlilik yaşı ertelenmekte, evlenmek istemeyenlerin sayısı çoğalmaktadır. Bunların temelinde rollerin dağılması, sorumlulukların karışması yatmaktadır. Kadın çalışmakta, erkek çalışmakta ama evde yuva kurulamamaktadır. Erkek, geçindirme ve sahiplenme rolünü kaybettiğinde kadın sisteme daha fazla bağımlı hâle gelmektedir. Akrabaların, komşunun, mahallenin yerini artık kreş üyelikleri, kredi kartları, online terapiler almıştır (Özgören, Ergöçmen, & Tansel, 2018). Kadının yorgunluğu sadece fiziksel değil; zihinsel ve duygusal bir yorgunluktur. Bu noktada şöyle bir eleştiri gelebilir: “Peki çocuk yetiştirme sadece kadının görevi midir? Baba bu işin neresindedir?” Bu haklı bir sorudur. Çocuk yetiştirmenin sadece kadının görevi olmadığı, her iki ebeveynin de ortak sorumluluğu olduğu unutulmamalıdır. Çocuk sadece kadının değil; iki ebeveynin ortak sorumluluğudur. Ancak bu rol paylaşımında fitrat denen bir hakikat vardır. Özellikle ilk yıllarında çocuk en çok annesinin sesiyle, ilgisiyle, kokusuyla büyür. Fitrat en çok annesi tarafından eğitilebilir, en çok onunla ruhsal bağ kurar. Baba ise bu sürecin sadece

destekçisi değil, aynı zamanda aktif bir katılımcısı, tamamlayıcısıdır. Bu görevden kaçmak değil; hikmeti teslim etmektir.

Kadın çocuk yetiştirirken yalnızca bir nesil büyütmez; ahlakı, vicdanı, toplumu ve geleceği şekillendirir. Çünkü kadınlar, bu dünyaya gelen herkesi büyütür. Bu yüzden bir toplumda kadının yeri, değeri ve rolü her şeyden önce gelir. Toplumun ahlak düzeyi, insan kalitesi, gelecek ufku doğrudan kadınla ilgilidir. Bu sebeple İslam, hiçbir medeniyetin vermediği değeri kadına vermiştir. Cenneti annelerin ayakları altına sermiştir. Onu sadece eş ya da anne değil; aynı zamanda bir toplum kurucu olarak tanımlamıştır.

Bugün ne yazık ki, başörtülü bazı feministler bile liberal feminizmin bireycilik eksenine sıkışmış durumdadır. Oysa Amerika’da feminist teorinin kurucuları artık “annelik hakkı”nı tartışmaktadır (Slaughter, 2012). Örneğin Anne Marie Slaughter, Clinton’un danışmanıyken, kendisine sunulan prestijli bir görevi sırf çocuklarıyla vakit geçirebilmek için reddetmiştir. Bazı feminist yaklaşımların bile annelik hakkını tartışmaya başladığı yerde Türkiye’de hala evdeki kadının değersiz olduğu yönünde

bir ön yargının bulunması düşündürücü bir durumdur.

Kadınlar kendilerine alan açıldığında; aileyi inşa eden, toplumu dönüştüren birer güç hâline gelirler. Ama o alan bugün betonla kaplanmıştır. Çocuk doğurmak, büyütme sadece bireysel değil, aynı zamanda stratejik bir meseledir. Türkiye’nin doğum oranları çöküşe geçmiştir. Refah seviyesi arttıkça doğurganlık azalmakta; modernleşme, kadını çocuk yapmaktan, aile kurmaktan uzaklaştırmaktadır. Oysa nüfus yoksa gelecek de yoktur. Ne ordu, ne sanayi, ne üretim, ne de pazar.

Peki bu yazı, “kadınlar çalışmasın” yazısı mıdır? Hayır. Bu yazı, “kadınlar çalışmak zorunda bırakılmasın” yazısıdır.

Kadın isterse çalışmalı, üretmeli, ilim ve sosyal hayatta yer almalıdır. Ama çalışmadığında da değersiz sayılmamalıdır. Ev hanımı olduğu için küçümsenmemelidir. Çocuk büyütmenin, insan yetiştirmenin kıymeti yeniden hatırlanmalıdır. Çünkü hiçbir iş, bir çocuğun gözündeki güven kadar kıymetli değildir.

Devlet bu noktada ciddi sorumluluk üstlenmelidir. Türkiye’de bu yıl “Aile Yılı” ilan edilmiştir. O hâlde bu ilan, yalnızca bir slogan olmamalı, gerçek politikalarla desteklenmelidir.

Kadınların aileyi önceleyebileceği alternatif destek modelleri hayata geçirilmelidir:

- Çalışan annelere genişletilmiş doğum izni ve yarı zamanlı kamu destekli çalışma fırsatları sunulmalıdır,
- Ev kadınlarına sigorta ve sosyal güvence sağlanmalıdır,
- Üç çocuk sahibi annelere asgari ücret düzeyinde destek, sigorta ve erken emeklilik hakkı tanınmalıdır,
- Evde çocuk büyütmenin toplumsal katkısı ekonomik olarak tanınmalı, görünür kılınmalıdır.

Tüm bunlar birer lütuf değil; bir milletin geleceğine yapılan yatırımdır.

Kapitalist sistemin kadına sunduğu “özgürlük” aslında bir esaret zinciri hâline gelmiştir. Oysa özgürlük, seçenekler arasında tercih yapabilmektir; zorunluluk ve dayatma özgürlük olamaz.

Bugün kadınların çoğu “çalışmayı tercih ettiği” için değil, “çalışmaya mecbur bırakıldığı” için iş hayatındadır. Ve bu mecburiyet hem onları hem çocuklarını hem aileyi hem de geleceğimizi yıpratmaktadır.

Dünya kadınlarının değil; kadınların dünyasının kurtarılması gerekmektedir. Çünkü beşiği sallayan eller yalnızca bir çocuğu değil; bir toplumu, bir milleti, bir medeniyeti büyütür.

Kaynakça

Özgören, A. A., Ergöçmen, B., & Tansel, A. (2018). Birth and employment transitions of women in Turkey: The emergence of role incompatibility. *DEMOGRAPHIC RESEARCH*, s. 1241,1290.

Slaughter, A.-M. (2012). Why Women Still Can’t Have It All. *The Atlantic*.

Derdimiz kadını çalışmaktan menetmek değildir. Ama onun anne olma hakkını, ailesine vakit ayırma özgürlüğünü, çocuklarıyla yaşama hakkını elinden almak da bir şiddettir.

Böl ve Yönet: Aile ve LGBT

Çağdaş Yılmaz

“Divine and Rule”, politik yaşamda iktidarı sağlama yöntemlerinin en eskilerinden birisidir. Cambridge sözlükte bu kavram, “başkalarının size karşı çıkmasını engellemek için aralarında anlaşmazlıklar yaratarak kendinizi iktidar konumunda tutmanın bir yolu”, olarak tanımlanmıştır. Neden böl ve yönet yöntemi iktidarı sağlamak için oldukça işe yarar bir metottur veyahut bunun aile ile teması nerede başlamaktadır?

Kavram her ne kadar ulusal ve uluslararası siyasetteki iktidar mücadelesinde kullanılan bir yöntemi karşılıyor gibi görünse de aslında işe yararlılığını insan doğasına borçludur. İnsan denen mefhum anne karnından doğduğunda âdem suretli bir canlıdır fakat ilerleyen süreçte edindiği toplumsal norm, roller, içinde bulunduğu referans grupları, sosyalleşme ve kültürleşme ile insana dönüşür. Fakat burada beşerden dönüşülen insan, her yerde aynı olmaktan ziyade dönüştüğü yerde iktisap ettiği mahiyeti bünyesinde taşır. Çinli olan bir insan çekirge yemeği oldukça lezzetli bulurken, bir Türk için bu fiil ancak komando eğitiminde göze alınacak bir unsurdur. Konu üzerine biraz daha ileri gidilirse, insanı insan yapan dil mefhumunun dahi bir diğer insandan kazanılmak suretiyle öğrenildiği görünmektedir.

Dil hayattaki en temel ihtiyaçlarımızı karşılayanın ötesinde bir kavramı ifade etmektedir. Dil bizim sınırlarımızı çizmektedir. Bildiğimiz kelime kadar düşünebilir, dolayısıyla bildiğimiz kelime kadar var olabiliriz. Bunun da ötesinde bildiğimiz kelime kadar üretebilir ve çevremizi dönüştürebiliriz. Dolayısıyla, insanı hareket eden bir canlıdan ayıran bilinçlenme ve karakter inşa etme süreci esasen onun

doğumunun ilk yıllarında pasif olarak maruz kaldığı bir süreçtir. Bu süreç sosyoloji, psikoloji ve sosyal psikolojinin araştırma sahasını oluşturur. Bu sahada meydana gelen veriler, dil öğrenimini sağlamamış veya yetişme sürecini diğer insanlar ile geçirmemiş bireylerin insan dediğimizde anladığımız varlıktan ziyade, vahşi hayvan denildiğinde zihnimizde beliren canlı türünü andırdığını göstermektedir. Sosyalleşmenin gelişim evresinde eksik kaldığı çocuk, dil dahi öğrenemez ve buna bağlı olarak temel insani eylemleri yerine getirmesinin yanı sıra çoğu vahşi hayvandan bile daha kötü bir canlı yoluna girebilir. Dolayısıyla, insan toplumu meydana getirirken, toplum da insanı meydana getirir.

Sosyalleşmenin ilk basamağını anne karnı oluşturur, konuya dair yapılan araştırma ve deneylerde çocuğun daha dölüt evrede, anne karnında duyduğu dile sonrasında daha yatkın olduğuna dair veriler ortaya konmuştur. Yapılan deneylerde henüz dört günlük olan çocuklara anne karnında maruz kaldıkları ana dilde sesler verildiğinde bu çocukların diğer dillerdeki değil, anne karnında duydukları dildeki sesi takip ettikleri dahi gözlemlenmiştir. Buna ek olarak, sevdiğimiz yemeklerin de arka planının anne karnında, annenin tükettiği gı-

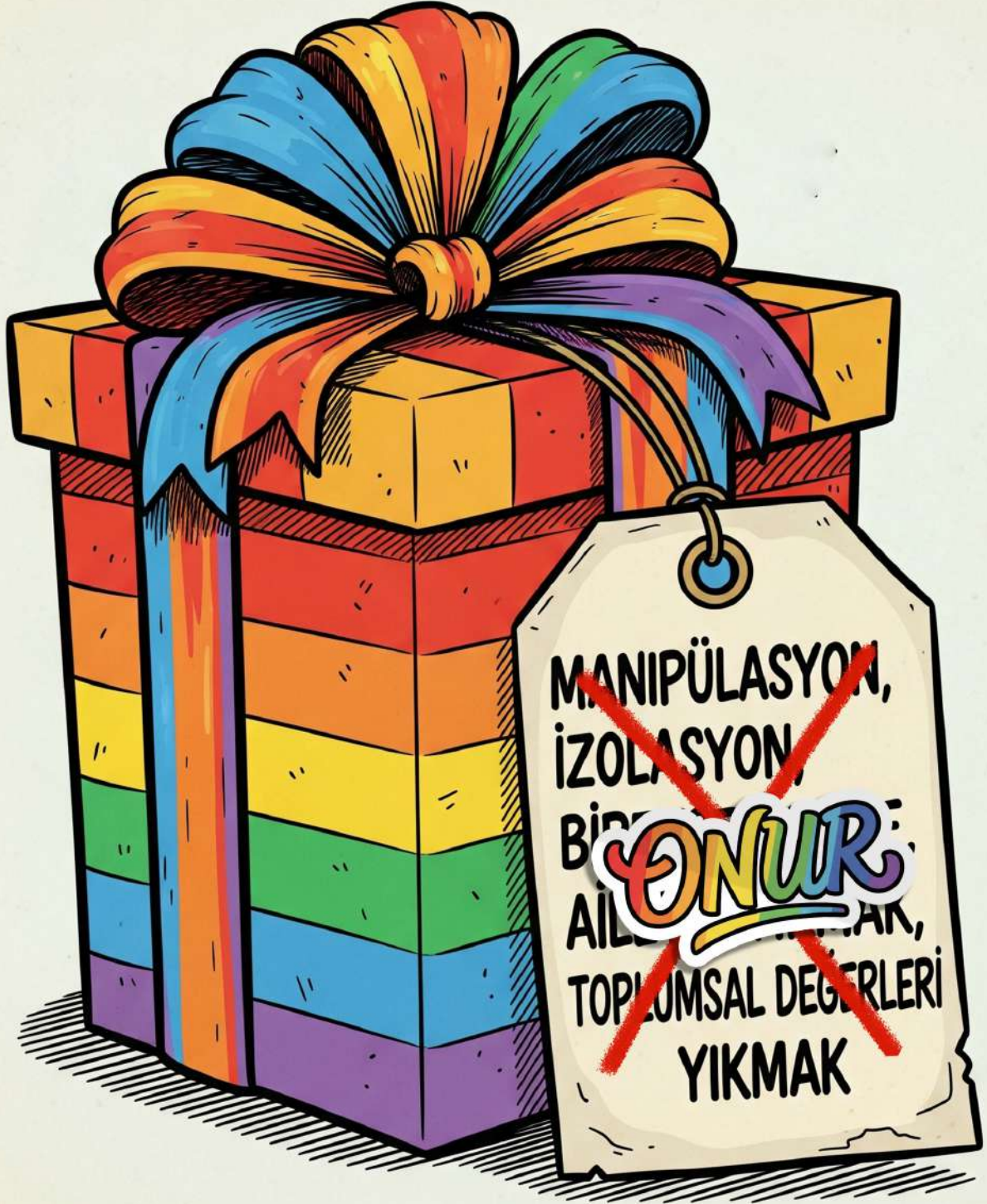
dalar üzerinden şekillendiğine dair literatürde teoriler mevcuttur. Anne karnındaki bu ilk aşamadan sonra sosyalleşme ve bilinçlenme evremizi oluşturan diğer kaynak ailedir.

Aile pediatriye okuldan dahi önemli tutulan bir kurumdur. Hatta ailedeki anne veyahut baba figürlerinin sorunlu olması, birinden birisinin eksik olması, çocuğun gelişiminde ve ruh halinde olumsuzluklar meydana getirebilmektedir. LGBT üyelerinin hikâyelerinde kendisini gay olarak tanımlayan erkeklerin, baba figürünün

olmaması, annenin ise aşırı baskın olması dikkat çeken unsurlardan birisidir. Yetişme aşamasında kız çocuğu gibi davranılan erkeklerin büyüdülerinde yine hemcinslerden farklı olarak daha feminen bir yapıda hareket ettikleri gözlenebilen bir diğer unsurdur.

Aile insanın sadece sosyalleşme, kültürleşme ve bilinçlenme faslını meydana getirmez o aynı zamanda insanın yalnızlık hissiyatına karşıda bir dayanak görevi görür. “Sevme Sanatı” adlı eserinde, insanların neden aile

kurdukları, neden büyük şehirler icat ettikleri, neden eğlenceli geceler düzenledikleri ve neden sürekli bir araya gelecek etkinlikler kurguladıkları soruları üzerinden insanın en temel korkusunu arayan Fromm'a göre insanın bu kadar sosyal ve hareketli olmasının arkasında "yalnızlık" korkusu yatmaktadır. Bu o kadar güçlü bir korkudur ki neredeyse insan tüm hayatı boyunca esasen yaptığı birçok işte sadece bu korkudan kaçmaya çalışıyordur. Fromm bu korkunun aşılabilmesi için geçerli olan tek yöntemin severek birleşmek ve böylece de aile olmak olduğu neticesine varır.

Travmalar ve kötü anılarla kirletilen her kavram zihinlerde sui-misal meydana getirecektir. Fakat sui-misal, emsal olmaz. Burada kastettiğimiz aile, ahlaki değerlere sahip, rollerini ellerinden geldiğince yerine getiren, ananevi Türk-İslam aile yapısıdır. Böyle bir ailenin hiçbir üyesi kendisini yalnız hissetmeyecek, ailenin tüm üyeleri dışarıdan gelen tehlikeleri hep birlikte göğüsleyerek kendilerini koruyabilecektir. Daha da önemlisi insanlaşma sürecimizi meydana getiren kültür, sosyalleşme, roller ve toplumsal normlarımız aile sağlam kaldıkça gelecek kuşaklara aynen ve hatta daha gelişmiş şekilde aktarılabilir.

Fakat bugün, aile ve çocuk arasında bir üçüncü girerek, insanın, insanlaşma sürecine müdahalede bulunmuştur. Bu üçüncü, kontrolü bizde olmayan genellikle internet üzerinden gelen medyadır.

Aile itibarsızlaştırılarak çocuk yalnızlaştırılır. Çocuk, kültürü yani hayata bakış açısını ailesinden miras kalan birikim ile değil, dışarıdan ithal edilen yabancı bir bakışla yapar. Yalnızlaşan birey bu korkudan kurtulmak için yeni referans grupları arayacaktır. Yani bir tür, daha geniş ailelere dâhil olmak isteyecektir. Aile çınarından, yaprak misali kopan çocuk rüzgârın tesiri nereye eserse oraya giden, manipülasyona açık bir birey haline gelecektir.

Nitekim bu durum LGBT'nin yürüttüğü propaganda için oldukça istenilen bir sonuçtur. LGBT, insanların biyolojik değil, psikolojik yani toplum içinde kendilerini tanımladıkları cinsel kimliği seçebileceğini, cinsel kimliğin çocuk yaştaki "sosyalleşme" aşamamız sırasında ailemizden aldığımız bir

dayatma olduğunu savunur. Bu yaklaşımda eksik kalan ve tehlikeli olan kısım şudur ki, çocuk cinsel kimliğini seçebiliyorsa, aynı temyiz kuvveti ile cinsel eylemini kiminle ve nasıl yapacağını çocuk yaşta tayin de edebilecektir. Dolayısıyla, bu tanımlamanın sonu bizce pedofili suçuna imkân vermeye kadar uzanmaktadır.

Kaynakça

1. Cambridge Dictionaray, "Divede and Rule", 01.08.2025, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/divide-and-rule>
2. Yazoğlu, R. (2005). Dil-kültür ilişkisi. Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 2(5), s. 124.
3. Pascal Picq vb., La Plus Belle Histoire Du Langage, çev. Sema Rifat, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2019) s. 96-98

Aile, bireyin yalnızlaşarak, kendisini her türlü gruba kolayca ait kılıp, manipüle olmasını engelleyen, bireye içinde bulunduğu toplumun yüzlerce yıl yaşamasını sağlayan maddi ve manevi kültürünü aktaran böylece onu dışarıdan gelen sınanmamış ve günü birlik fikirlere karşı hazırlayan, tüm bunların yanı sıra onun insan olma serüveninde en uzun ve en önemli dönemlerin mihenk taşı olan toplumun kale burcu bir kurumdur. Ailenin parçalanıp bireyin yalnızlaştırılması onu rüzgârda savrulan ve her türlü istismara açık hale getiren bir duruma sokacaktır.

Türk Dizilerinin Aile Algısı Üzerindeki

Etkisi

Yasemin Huriye
Aydemir

Medyada yer alan diziler, filmler ve reklamlar toplumu etkiledikleri gibi toplumu yansıtmaktadırlar. Medya içerikleri, toplumu inşa edebilecek ve değiştirebilecek bir potansiyele sahiptir. Medyada sunulan aile temsilleri, toplumsal normların inşasında rol oynamaktadır. Bu bağlamda medyanın aile algısı üzerindeki etkisi birkaç boyutta değerlendirilmelidir. Bu yazıda, dizilerdeki medya içeriklerinde aile olgusuna nasıl yer verildiği, bu olguya nasıl bir algı oluşturduğu ve bu algıların aile kurumunun yapısal dönüşümüne nasıl katkı sunduğu üzerine bir fikir vermek amaçlanmıştır. Gayemiz, diziler gibi medya araçlarının aile kavramına dair oluşturduğu genel çerçeveyi ortaya koymaktır.

“Aile” kavramı sözlüklerde genellikle “aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimse-lerin tümü” olarak tanımlanır. Türk Dil Kurumu (TDK), aileyi “evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik” olarak tanımlar. Ancak bu tanım, toplumun ve kültürün aileyi nasıl şekillendirdiğini açıklamakta yetersiz kalır. Çünkü aile kavramı tek boyutlu ele alınabilecek, basit sözlük anlamları ile açıklanabilecek bir olgu değil, toplumsal normların ve değerlerin yakından ilişkili olduğu bir yapıdır.

Dizilerde geçmişte geleneksel aile yapıları gösterilirken bu durum çekirdek aileye evrilmiştir. Günümüzde ise bireyselciliğin daha ağır olarak gösterimde olduğu gözlemlenmektedir.

Geçmişten günümüze dizilerde aile kavramının evrimi görülmektedir. Başlangıçta, özellikle 80’ler ve 90’lardaki yapımlarda, aile genellikle idealize edilmiş bir kaleydi. Bu aileler genellikle güçlü bir baba figürü tarafından yönetilir, anne ise evin ve çocukların sorumluluğunu üstlenen

fedakâr bir karakter olarak tasvir edilirdi. Baba otoritesi sarsılmazdı ve aile bireyleri arasındaki hiyerarşi netti. Örneğin, “Bizimkiler” gibi ikonik dizilerde, apartman sakinleri geniş bir aile gibi gösterilirken, her bir ailenin kendi iç dinamikleri bu geleneksel yapıyı pekiştiriyordu. Bu temsiller, toplumun o dönemki değer yargılarını ve aileye yüklediği kutsal anlamı yansıtıyordu. Aile, bireyin değil, kolektifin çıkarlarının ön planda olduğu bir birimdi ve diziler, bu yapının korunması gerektiğini vurguluyordu.

2000’li yıllarla birlikte, küreselleşmenin ve Batı kültürünün etkisiyle Türk dizilerindeki aile temsilleri daha çeşitli ve gerçekçi hale gelmeye başladı. Büyük şehirlerde yaşayan, ekonomik olarak daha bağımsız aileler, çatışmalarını ve sorunlarını daha açıkça dile getirebiliyordu. Artık sadece babanın değil, anne ve çocukların da söz sahibi olduğu, hatta çoğu zaman aile içi çatışmaların ana konusunu oluşturduğu hikayeler ön plana çıktı. “Yaprak Dökümü” bu dönüşümün en iyi örneklerinden biridir. Ali Rıza Bey’in geleneksel değerlere bağlı kalma çabası ile modern dünyanın cazibesine kapılan çocuklarının yaşadığı çatışmalar, birçok ailenin kendi gerçekliğine ayna tuttu. Bu diziler, ailenin sadece bir mutluluk yuvası

olmadığını, aynı zamanda kuşak çatışmalarının, ekonomik zorlukların ve bireysel hayallerin kesişim noktası olduğunu gösterdi.

Günümüzde ise, Türk dizilerindeki aile temsilleri daha da karmaşılaşmıştır. Boşanmış aileler, tek ebeveynli aileler, üvey çocuklar, hatta aynı cinsiyetten çiftlerin yaşamları bile dolaylı yollardan da olsa ele alınmaya başlanmıştır. “Masumlar Apartmanı” gibi diziler, aile içi travmaları, psikolojik sorunları ve bu sorunların bireyler üzerindeki derin etkilerini gözler önüne sererek, ailenin sadece dışarıdan görüldüğü gibi mükemmel bir yapı olmadığını vurgulamaktadır. Bu yeni dalga diziler, aile bağlarını sorgularken, bireyin kendi kimliğini bulma mücadelesini de merkeze almaktadır.

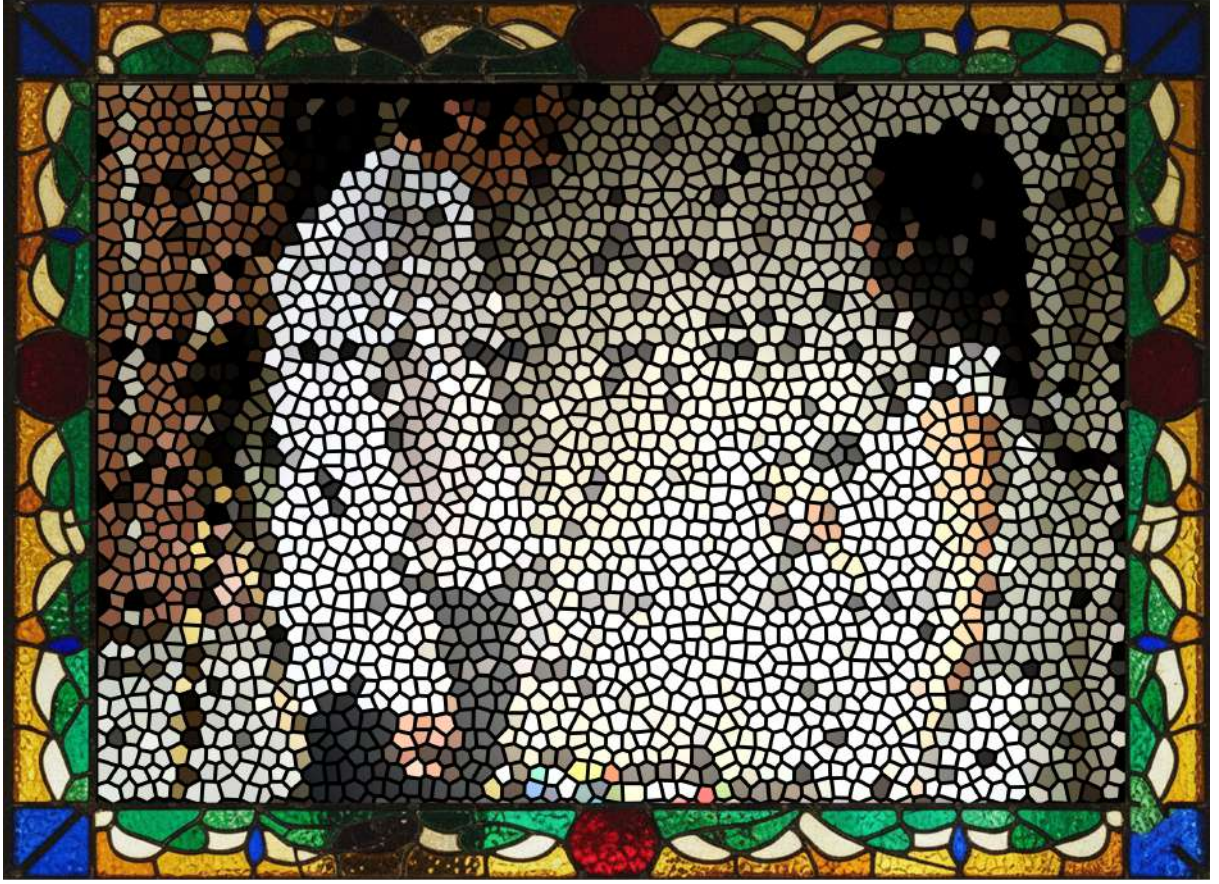
Bir diğer konu dizilerde fazlasıyla yer alan şiddet içerikli sahnelerdir. Dolaylı veya doğrudan sağlıklı aile yapılarının bozulmasına yardım eden bu görüntüler aile içi şiddet ve çatışmayı normalleştirmektedir. Bu tür sahnelere maruz kalarak bu duruma karşı bireylerin bu durumlara karşı algıları değişmektedir. Yani bireyler bu gibi durumlara daha az tepki vermeye başlarlar. Bu sahnelerin farkındalık geliştirdiğine dair tepkiler yaygın-

dır fakat bu durumlara karşı geliştirilmesi gereken farkındalık şiddetin doğrudan gösterilmesi ile olamaz. Dizilerde bu sahnelerle farkındalık geliştirilemez ve şiddet sıradanlaştırılmış olur. Dizilerde aile içi çatışmaların olduğu ve daha çok aileden bağımsızlaşma ve bireyselleşme gibi fikirler yaygın olarak gösterilmektedir.

Dizilerin aile yapısını bozduğu yönündeki tartışma, popüler kültürün toplumsal değerler üzerindeki etkisiyle ilgili en sık gündeme gelen konulardan biridir. Bu görüşe göre, diziler geleneksel aile değerlerini aşındırıyor, evlilik kurumunu zayıflatıyor ve toplumu ahlaki açıdan yozlaştırıyor. Ancak bu karmaşık meseleye tek bir açıdan bakmak yerine, farklı perspektifleri değerlendirmek daha doğru olur.

Bu eleştirinin temelinde, dizilerde sıkça işlenen konuların geleneksel aile modeline aykırı olduğu düşüncesi yatar. Örneğin pek çok dizide aldatma, entrika ve yasak aşk hikayeleri ana tema olarak işlenmektedir. Bu durum, evlilik kurumunun kutsallığı-

na gölge düşürmekte ve bu tür davranışları normalleştirmektedir.

Geleneksel Türk aile yapısında baba otoritesi ve hiyerarşi önemlidir. Modern dizilerde ise kadın karakterlerin daha güçlü ve bağımsız olması, çocukların ebeveynlerine karşı çıkması, geleneksel otorite figürlerini sorgulaması, bu yapıyı zayıflatmaktadır. Bir başka konu ise dizilerdeki karakterlerin lüks evleri, pahalı arabaları ve giysileri, toplumun gerçekleriyle uyuşmamasıdır. Bu durum, izleyicilerde gerçekçi olmayan beklentiler yaratarak ailelerin ekonomik olarak zorlanmasına ve mutsuzluğa sürüklenmesine yol açmaktadır.

Dizilerin aile yapısını bozduğu düşüncesine karşı çıkanlar ise, televizyonun yalnızca bir ayna görevi gördüğünü savunur. Bu görüşe göre, diziler toplumu değiştirmez, aksine toplumda zaten var olan sorunları, çatışmaları ve dönüşümleri ekrana taşır. Bunun yanında diziler, aile içi şiddet, ensest, psikolojik sorunlar gibi toplumda konuşulması zor olan konuları gündeme getirerek bir nevi farkındalık yarattığını öne sürenler de bulunmaktadır. Ayrıca dizilerin öncelikle bir eğlence aracı olduğunu, izleyicilerin, gerçek hayatta yaşayamadıkları lüksü, tutkulu aşkları veya dramatik olayları ekranda izleyerek deşarj olabileceğini, bu durumun doğrudan

aile yapısını bozduğunu söylemenin, medyanın etkisini abartmak anlamına geldiğini dile getirenlerin de sayısı az değildir.

Dizilerin aile yapısını bozduğu yönündeki eleştirilerin haklılık payı, bu yapımların toplumsal değerler üzerindeki normatif etkisinden kaynaklanır. Eleştirel bir bakış açısıyla incelendiğinde, dizilerin sadece bir “ayna” olmadığını, aynı zamanda toplumun algılarını ve beklentilerini aktif bir şekilde şekillendiren bir araç olduğunu görmek mümkündür.

Bu eleştiriye haklı kılan temel noktalar şunlardır:

Dizilerde, sadakatsizlik ve aldatma o kadar sık ve çoğu zaman romantize edilerek işlenmektedir ki, bu durum zamanla normal bir ilişki dinamiği gibi algılanabilmektedir. İzleyiciler, ana karakterlerin evlilik dışı ilişkiler yaşamasını, karmaşık aşk üçgenlerinin içinde olmasını ve bu durumun dramatik bir gerilim aracı olarak kullanılmasını defalarca görmektedirler. Bu tekrarlar, evliliğin kutsal ve sarsılmaz bir birliktelik olduğu inancını zedelemekte ve güven, sadakat gibi temel değerleri sorgulanır hale getirmektedir. Aldatmanın “herkesin başına gelebilecek” bir durum gibi sunulması, bu davranışın ahlaki ağır-

lığını hafifletmekte ve toplumda yaygınlaşmasına zemin hazırlamaktadır. Türk dizilerinin büyük bir kısmı, gerçekçi olmayan bir zenginlik ve lüks hayatı sergilemektedir. Karakterler gösterişli konaklarda yaşar, pahalı kıyafetler giyer ve son model arabalar kullanırlar. Bu durum, izleyicilerde gerçek dışı bir yaşam standardı beklentisi oluşturur. Aileler, dizilerdeki bu lüks yaşamı kendi hayatlarına taşımaya çalıştıklarında ekonomik olarak zorlanabilirler. Bu durum, aile içinde maddi sorunlara bağlı tartışmalara, mutsuzluğa ve gerilime yol açarak aile bağlarını zayıflatabilir.

Dizi karakterlerinin yaşam tarzları, birer rol model haline gelerek, insanları sahip olduklarından memnun olmamaya ve sürekli daha fazlasını istemeye yöneltebilmektedir.

Modern dizilerde çocuklar, ebeveynlerine karşı saygısızca davranabilmekte ve bu davranışlar çoğu zaman dramatik bir hikaye unsuru olarak kullanılmaktadır. Bu durum, genç izleyicilerde ebeveynlerine ve yaşlılara karşı saygı duyulması gerektiği yönündeki toplumsal normların aşınmasına neden olabilmektedir. Aile

içindeki kuşak çatışmalarını gerilim unsuru olarak kullanmak, aile içi iletişimi ve saygı bağlarını zedeler.

Diziler, genellikle bireyin kendi mutluluğu ve hırslarının, aile bütünlüğünden daha önemli olduğunu vurgulamaktadır. Karakterler, ailelerinin beklentilerine karşı çıkararak kendi yollarını çizerler. Bu, bireysel özgürlüğün altını çizen modern bir yaklaşımdır. Ancak geleneksel aile değerlerinin öncelendiği toplumlarda, bu durum aile bağlarının kopmasına neden olabilir. Aileye ait olma, fedakârlık ve kolektif çıkarların önemi azalırken, bireysel mutluluk ve kariyer hırsları ön plana çıkar.

Dizilerdeki bu normatif içerikler, evlilik kurumuna olan güveni sarsmakta, tüketim kültürünü körüklemekte ve geleneksel aile bağlarını zayıflatmaktadır. Bu nedenle, dizilerin aile yapısını bozduğu yönündeki eleştiriler, bu yapımların toplumsal değerler üzerindeki gerçek etkilerini gözler önüne sermesi bakımından haklılık payı taşımaktadır.

Bu noktadan hareketle, dizilerin içeriğini denetleme ve toplumu olumsuz etkileme potansiyeli taşıyan unsurları sınırlama yönündeki taleplerin artması sizce de mantıklı değil midir?

Kaynakça

Türk Dil Kurumu. (t.y.). Aile. İçinde Güncel Türkçe Sözlük. Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2025 tarihinde erişilmiştir, <https://sozluk.gov.tr>

Sonuç olarak, diziler yalnızca toplumu yansıtan pasif birer ayna değildir; aynı zamanda belirli değerleri, davranışları ve yaşam tarzlarını teşvik eden aktif birer sosyal mühendis işlevini görmektedirler.

**Türkiye’de Çocuk Sahibi
Olma Kararlarındaki
Azalma ve Aile
Planlaması Algısı**
Ayça Akman Ün

Giriş

Doğurganlık oranları ülkelerin nüfuslerinin etkileyen önemli bir unsur olarak özellikle 19.yüzyıldan sonra tüm dünya ülkelerinin gelecek nesillerini koruması amacıyla çeşitli ekonomik ve sosyal iyileştirme politikalarıyla desteklenmektedir. Ailelerin çocuk sahibi olma kararlarını mevcut ekonomik ve sosyal politikalar önemli bir şekilde etkilemektedir. Yüksek enflasyon, kadınların istihdama katılma oranı, eğitim düzeyi ve eğitim sürelerinin uzunluğu hane halkının hayat standartlarını gelecekte de korumak adına aile planlaması kararlarını etkileyerek doğum oranlarını azaltmaktadır. Tüm dünyada başlamış olan demografik değişim sürecinden nasibini alan Türkiye Cumhuriyeti'nde de doğurganlık hızı, bölgeler arası farklılık göstermekle birlikte, genel itibarıyla düşüktür (Başkaya ve Özkılıç, 2017).

Nüfus artış hızı olarak kabul edilen 2,10 oranının epey altında kalan bu oran Türkiye'de hane halkının çocuk sahibi olmamaya yönelik kararlar alarak aile planlaması yaptığını göstermektedir (TÜİK, 2025). Gün geçtikçe değişen ve teknolojik değişimlerle gelişmeye devam eden dünya düzeninde yaşam maliyetleri giderek artmaktadır. Türkiye'de de artan şehirleşme, sanayileşme ve kadınların istihdam oranları demografik yapıyı şekillendirmeye devam etmektedir. Doğurganlık oranlarındaki hızlı düşüş toplumun doğum kontrol yöntemlerine başvurarak aile planlaması yaptığını göstermektedir (Bakkal, 2025). Bu çalışmada Türkiye'de çocuk sahibi olma kararlarını tetikleyen etmenlerin neler olduğu incelenmeye çalışılacaktır.

Ekonomik Belirsizlikler

Türkiye'nin ekonomisi işsizlik, artan enflasyon oranları, küresel ekonomik krizler, Covid-19 krizi, Suriye'den gelen sığınmacıların istihdama dâhil olmasıyla Türk hane halkının artan işsizliği ve sanayisizleşme gibi sebepler nedeniyle son dönemlerde bir belirsizlik içerisindedir. Jeopolitik konunun yarattığı temel siyasi krizler yanında ekonomik belirsizlikler Türkiye'de hane halkına uzun dönemde

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre Türkiye'de doğurganlık son 10 yıldır hızlı bir düşüş içerisindedir. 2024 verileri de 1,48 oranı ile bunu doğrulamakta, tehlikeyi göstermektedir.

güven ortamı sağlayamamaktadır. Kısa vadede Türkiye ekonomisinde yaşanan iyileşmelerin, uzun dönemde beklentileri karşılayacak güce sahip olup olmadığına dair tereddütler varlığını korumaktadır (Uslu, 2018). Ekonomik konjonktürün yol açtığı maliyetler hane halkını ev ekonomisini korumaya yönelik tedbirleri arttırmaya yönlendirmektedir. Bu tedbirlerden biri olan aile planlaması, hane halkının bilinçli bir şekilde bakabileceği kadar çocuk sahibi olma kararlarını etkilemektedir. Yoksulluktan etkilenen çocukların gelecekte toplumda açabileceği tahribatın yanı sıra aile ekonomisi açısından da nüfusun artmasını tehdit olarak gören hane halkı buna yönelik olarak, gerek kendi bilgi birikimiyle gerekse aile planlama çalışmalarından hizmet ve destek alarak, ailedeki çocuk sayısını belirlemektedir (Küçük, 2023).

Kadınların Çocuk Sahibi Olma Kararındaki Yeri

Doğası gereği kadınlar hamile kalmalarından itibaren çocuk bakımında daha çok emek ve zaman harcamanın yanı sıra çeşitli sağlık problemleriyle karşılaşabilmektedir. Bu nedenle çocuk sahibi kararlarında kadınlar söz sahibi olmada önemli rol oynamaktadır. Kırsal kesimde çalışan kadınlar aile işçisi olarak ai-

lelerinden çocuk bakımında destek alabildikleri için kentte yaşayan kadınlara göre daha çok çocuk sahibi olmaktadır.

Kentleşmeyle birlikte modern iş hayatında yer bulmaya başlayan kadınlar çalışma hayatının zorlukları, kariyer arzusu, eğitim düzeyi gibi nedenlerden dolayı çocuk sahibi olma isteklerini azaltmışlardır. Bununla birlikte artan kreş, anaokulu, çocuk bakıcılığı ücretleri karşısında kadınlar ya çocuk sahibi olmamakta ya da iş hayatından çekilme kararı almaktadır (Başkaya ve Özkılıç, 2017).

Çeşitli nüfus politikalarıyla desteklenen aile planlaması çalışmalarından kolaylıkla hizmet almaya başlayan kadınlar gebelikten korunma yöntemlerinin bilincinde olmaya başlamışlardır. Böylelikle kadınlar eşleriyle ortak kararlar alarak yaşam standartlarını korumak adına çocuk sahibi olma kararlarını ertelemekte, az sayıda çocuk sahibi olma ya da çocuk sahibi olmama kararı almada etkin rol oynamaktadır (Mortan, 1984).

Eğitim Düzeyi ve Süresi

Eğitim, Türkiye’de doğum oranlarının azalmasındaki ana etmenlerden biridir. Yapılan çalışmalara göre eğitilmiş birey sayısının artması doğum oranlarını azaltmaktadır. Eğitim seviyesi ve doğum oranları arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Türkiye’de de artan eğitilmiş nüfus çocuk sahibi olma konusunda bilinç sahibi olduğundan çeşitli doğum kontrol yöntemleriyle aile planlaması yapmaktadır. Kadınların doğum oranları eğitim seviyelerine göre farklılaşmıştır. Eğitim sahibi olan kadınlar eği-

tim sahibi olmayan kadınlara göre çocuk sahibi olma kararlarında da aile içerisindeki artan söz sahipliklerinin desteğiyle etkilidir. Eğitilmiş kadınların istihdamda kendilerine yer bulma imkânları daha fazla olduğundan doğurganlık hızı düşüş yaşamaktadır. Kısa vadede işsiz kalan kadınların doğum oranlarının arttığı gözlemlenmiş olsa da uzun vadede eğitilmiş kadınlar eğitim düzeyleri nedeniyle doğurganlıkları hakkında söz sahibi olarak aile planlamasında bilinçle hareket etmeye çalışmaktadır (Başkaya ve Özkılıç, 2017). Bunun yanı sıra sadece kadın nüfus değil erkek nüfus da Türkiye’deki eğitim süresinin uzunluğu sebebiyle de geç yaşta iş sahibi olmaya başladığından demografik yapı etkilenmektedir. Üniversite mezuniyetiyle birlikte iş arayışına giren hane halkının evlenme yaşı da ileriye gittiğinden artan yaş doğum oranlarını azalmaktadır. Genç nüfus eğitim sahibi olmasına rağmen iş bulmada zorluk çektiğinden evlilik ve doğurganlık azalmıştır. Çeşitli politikalarla eğitim süreleri gözden geçirilerek genç nüfusu teşvik edici çalışmalar yapılmadığı takdirde yaşlı nüfus artmaya devam edecektir (CNN Türk, 2025).

Sonuç

Türkiye demografik yapısı yaşlanmaya başlamıştır. Doğum oranları TÜİK verilerine göre giderek azalmaktadır. Yaşlı nüfusun dezavantajlı durumlarından korunmak amacıyla yapılan çeşitli politikaların yeterli olmadığı görülmektedir. Örneğin 'Aile Başı Üç Çocuk' ile arttırılması planlanan nüfus artan yaşam maliyetleri nedeniyle toplumdaki her gelir düzeyinden cevap bulamamıştır. Kadınların çocuk sahibi olmada eşleri kadar söz sahibi olmalarındaki artış oranı doğurganlık hızını düşürmektedir. Kadınların eğitim düzeylerinin artışı ile karar almadaki etkilerinin artmasının yanı sıra, baba adaylarının da ekonomik belirsizlikler nedeniyle çocuk sahibi olmada önceki nesiller gibi kararlar alamadıkları görülmektedir. Aile planlamasının desteklenmesine yönelik verilen hizmetlerle kadınlar aşırı doğurganlıktan kaçınarak anne sağlığını daha bilinçli bir şekilde korumaya başlamışlardır. Modern toplum düzeninde çocuk sahibi olmada bilinçlendirilen kadınlar kendilerini daha güçlü hissederek çocuk yetiştirme maliyetlerinden eşleriyle ortak sorumlulukları gereği kaçınmaya başlamışlardır. Küreselleşme ile artan kentleşme ataerkil geniş aile sayıları azalarak çekirdek aile sayısı arttığından kadınlar çocuk bakımı konusun-

da çalışmadıkları takdirde dahi eşleri dışında sürekli olarak evde kendilerine yardımcı olacak bir aile bireyi bulamadığından da nesiller boyunca çocuk bakımında bu denli yalnız kalmamışlardır. Modern dünyanın anneleri kentleşmenin getirdiği düzen- de, binaların arasında sıkışarak eşleri işte olduğunda tek başlarına çocuk bakmak zorunda kalmışlardır. Bu da kadınların beden ve ruh sağlığını olumsuz etkilemektedir.

Sonuç olarak Türkiye jeopolitik konumunun yanı sıra küresel krizlerle de ekonomik ve sosyal sorunlarla sürekli olarak başa çıkmak zorunda olan bir ülke olduğundan hane halkları belirsizlikleri göz ardı etmeyerek yaşam standartlarını korumak amacıyla çocuk sahibi olmada çekingen tavır sergilemektedir.

Yaşlı nüfusun dezavantajlı konumundan kaçınmak için ekonomik iyileştirmeler yapılmaya devam edilmelidir.

Kaynakça

Bakkal, S. (2025) Türkiye’de Yüksek Enflasyon Nedeniyle Doğum Oranlarının Azalması S. (Sonuçları Yönetim Bilimleri Dergisi/Journal of Administrative Sciences 23(56), 814-840.

Başkaya, Z.& Özkılıç, F. (2017). Türkiye’de Doğurganlıkta Meydana Gelen Değişimler (1980-2013) Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research .10(54), 404-405.

CNN TÜRK. (2025, Ağustos 2) Türkiye’de Nüfus Tehlikesinin Gerçek Sebebi Ne? (Video). YouTube. <https://www.cnnturk.com/tv-cnn-turk/programlar/cnn-turk-masasi/erhan-afyoncu-yakin-gelecekte-turkiyeyi-ve-dunyayi-bekleyen-risk-ile-firsatlar-cnn-turk-masasinda-2318055>

Küçük, E. (2023). Aile Planlaması, Disiplinlerarası Çocuk Hakları Ansiklopedisi, 17-19.

Mortan, K. (1984). “Aile Planlamaları ve Ekonomik Eğilimler”. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası,209-217.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2025). Doğum İstatistikleri, 2024. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Is-tatistikleri-2024-54196&dil=1>

Uslu, H. (2018). Ekonomik Büyüme ve İşsizlik İlişkisinin Türkiye Ekonomisindeki Yeni Gelişmeler Çerçevesinde İncelenmesi. Social Sciences Studies Journal (4-17),1515-1531.

Hukuki Kapsamda Aile ve Çocuk: Koruma ve Güvence

Ebubekir Bayrambey

Aile, hayatımızdaki en temel ve doğal oluşumdur. İnsanın doğum anından itibaren bağ kurduğu, kişilik özelliklerini oluşturduğu ve temel değerlerini öğrendiği kurum ailedir. Aile, sosyolojik ve hukuki bağlamda toplumun merkezinde yer almaktadır. Modern toplum yapısında ve hukuk düzeninde aile önemli bir yer edinmektedir ve korunmasına ihtiyaç vardır. Bu koruma görevini devletler anayasaları aracılığıyla yapmaktadır.

Toplumun temel değeri olan ailenin en önemli unsuru çocuktur. Çünkü çocuk aile içinde gelişir ve bir birey olarak topluma ve kendisine karşı sorumluluklarının farkına varır.

Hukuki kapsamda çocuk, aile kurumu içinde korunmaya muhtaç bir birey olarak geleceğini teminat altına almaya çalışan kişidir. Yani geleceğin yetişkinidir. Her çocuk fiziksel, psikolojik ve sosyal anlamda gelişmelidir ki sağlıklı bireyler olabilsinler. Bu ise ailenin hukuki düzenlemelerle korunmasına ve varlığının desteklenmesine bağlıdır. Aile hukuku ise bu hususta önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü aile hukuku sadece eşler arasındaki ilişkiyi düzenlememektedir, aile bireylerinin hepsinin arasındaki ilişkinin hukuki boyutunu ele almaktadır.

Modern dönemde özellikle çocuk hakları sadece devletlerin kendi hukuki sınırlarında değil uluslararası hukuk bağlamında da korunmaktadır. Özellikle, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme çocuğu merkeze alarak ve çocuğun üstün yararını göz önünde bulundurarak

çocuğu aile içinde ve toplumda mutlak suretle korumayı hedeflemektedir. Bu sebeplerden dolayı hukuk düzeninde çocuk ve aile ayrılmaz bir bütün olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk Medeni Kanunu'ndaki Aile Hukuku Çerçevesi

Toplumun önemli bir parçası olan aile, Türk Hukuk sisteminde Medeni Kanun ve Anayasa ile korunmaktadır. Ailenin Türk toplumunun temeli olduğu Anayasa'nın 41. maddesinde düzenlenmiştir. Bu madde de eşler arasında eşitliğe de değinilmiştir. Bu madde ile devlet aileyi koruma sorumluluğunu da yüklenmiştir. Anayasa bu konuda genel bir çerçeve çizmiştir, bununla birlikte Türk Medeni Kanunu aile kavramını detaylı bir şekilde ele almaktadır. Türk Medeni Kanunu; nişanlanma, evlilik, boşanma, eşlerin birbirine yükümlülüğü gibi birçok hususu düzenlemektedir. Öyle ki aileyi sadece eşler oluşturmadığı için sadece eşlerle sınırlı kalmamış bütün bireylerin haklarını, çocukların haklarını düzenlemiştir. Çünkü aile, bireyin (çocuğun) ilk eğitim yeridir, kişiliğini oluşturduğu, geliştirdiği yerdir. Bu nedenlerden dolayı aile ortamında çocuğun üstün yararı gözetilmelidir. Bu ise devletin ve ebeveynlerin sorumluluğu altındadır.

Çocuğu Koruma Yüğümlülüğü Altında Devlet

Bir çocuğu yalnızca ebeveynleri korumaz, çocuk aynı zamanda devletin de koruması altındadır. Çünkü aileler, çocuğun fizyolojik, psikolojik veya sosyal gelişimini farkında olmaksızın tehlike altına sokabilirler. Bu tarz durumlarda devlet, çocuğun mutlak ve üstün yararını gözeterek sorumluluk almaktadır. Örneğin, çocuğun ailesiyle yaşamasında tehlike altında olduğu durumlarda Türk Medeni Kanun uyarınca hâkim; çocuğun devlet koruması altına alınmasını veya çocuğun yararının olacağı başka bir koruyucu aileye verilmesini isteyebilmektedir, bunlar koruyucu tedbirlerdir. Devlet'in bir diğer yükümlülüğü ise şudur: Çocuk Koruma Kanunu uyarınca eğer bir çocuk risk altındaysa, sosyal hizmete ihtiyacı varsa, eğitim ve sağlık bakımından desteğe ihtiyaç duyuyorsa çocuğun güvenli bir çevrede büyümesini sağlamak. Sosyal devlet ilkesi gereği olarak Anayasa'nın 61. maddesi uyarınca korunmaya muhtaç çocukların korunması görevini devlet üstlenmiştir. Yani devlet çocukları fiili anlamda da korumaktadır sadece yazılı hukuki metinlerle değil. Özetle devlet, modern hukuk sisteminde hem hukuki hem de vicdani sorumluluk üstlenmektedir.

Uluslararası Hukuk Kapsamında Aile ve Çocuk

İnsan haklarının korunması ve bu hakların geliştirilmesi açısından aile ve çocuk kavramları uluslararası hukuk bağlamında oldukça önemlidir. Çocuğun ve ailenin korunmasını Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi merkeze alarak takip etmektedir. Çocuk hakları bakımından önemli bir sözleşme olan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989)' amaç olarak aile kurumunu güçlendirmeyi ve çocuğun üstün yararını gözetmeyi devletlere yükümlülük olarak vurgulamaktadır. Bundan dolayı sözleşmeyle bağlı her devlet; çocuğun ihmal ve istismardan uzak büyümesinin, ailenin bütünlüğünün korunmasının, bireylerin de sosyal, sağlık, eğitim olanaklarından faydalanmasının sorumlusu olmuştur. Öte yandan yargısal kararlar da aileyi ve çocuğu gözetmektedir. Örneğin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihatları aile hayatına saygı duyulması gerektiğini, çocukların her anlamda korunmasını, belli bir denge çerçevesinde gözetmektedir. Bunlar uluslararası anlamda devletleri bağlayıcıdır. Böylelikle aile ve çocuk yalnızca ulusal düzenlemelerle değil uluslararası düzenlemelerle de güvence altına alınmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak, toplumun en temel yapı taşları olan aile ve çocuk kavramları devletlerin sadece ulusal anlamda hassas oldukları bir konu değil uluslararası anlamda da oldukça hassasiyet gösterdikleri bir konudur. Hem ulusal (medeni) hem de uluslararası hukuk bağlamında ailenin bütünlüğünün korunması, çocuk hakları ve yetiştirilme koşulları güvence altına alınmıştır. Öte yandan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme maddeleri ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları (içtihatları) gibi uluslararası düzenlemeler, aile ve çocuk haklarını evrensel ölçekte güvence altına almaya ve korumaya katkı sağlamaktadır. Bundan dolayıdır ki devletler sadece hukuki metinlerle değil fiili olarak da çocukların güvenliğinin, sağlıklı büyümelerinin, ailenin bütünlüğünün korunmasının yükümlüsüdürler. Kısa ve öz olarak söylemek gerekir ki; aile ve çocuk kavramları birbirinden bağımsız olarak düşünülmemelidir, hatta hukuk düzenlemelerinin korunmasına önem verdiği en temel unsurlardır.

Aile ve çocuk haklarıyla alakalı yapılabilecek birçok şey bulunmaktadır. Öncelikle toplumda aile ve çocuk hakları konusunda farkındalığı artır-

mak amacıyla, devlet ve sivil toplum kuruluşları işbirliğinde seminerler, kampanyalar ve eğitim programları düzenlenmelidir. Bu tür faaliyetler, hem ebeveynleri hem de çocukları hakları ve sorumlulukları hakkında bilgilendirecektir.

Hukuki mekanizmaların güçlendirilmesi oldukça önemlidir. Aile ve çocuk hukukuna ilişkin yasal düzenlemeler sürekli olarak gözden geçirilmeli ve güncellenmelidir. Özellikle istismar, ihmal ve şiddet vakalarında etkin ve hızlı bir şekilde müdahale edilmesini sağlayacak yasal mekanizmalar güçlendirilmelidir.

Sosyal destek hizmetlerinin artırılması da alınabilecek önlemlerin arasındadır. Risk altındaki çocukların ve ailelerin tespiti için erken uyarı sistemleri kurulmalı ve bu gruplara yönelik sosyal hizmetler yaygınlaştırılmalıdır. Koruyucu aile sisteminin teşvik edilmesi ve bu ailelere yönelik desteklerin artırılması da önemlidir. Eğitim ve sağlık alanında fırsat eşitliği büyük önem arz etmektedir. Her çocuğun fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimini desteklemek için, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimde fırsat eşitliği sağlanmalıdır. Devlet, bu alanda dezavantajlı gruplara yönelik pozitif ayrımcı politikalar izlemelidir.

Son olarak çocuk haklarının korunması konusunda uluslararası işbirliği daha da pekiştirilmelidir. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gibi uluslararası kuruluşların kararları ve ilkeleri, ulusal hukuk sistemlerine entegre edilerek evrensel standartlarda bir koruma ağı oluşturulmalıdır.

Yoksulluğun Aile Bütünlüğü Üzerindeki Etkileri

Seyit Torlak

Yoksulluk, bir haneye yalnızca eksik bir maaş ya da boş bir buzdolabı olarak girmez; çoğu zaman sessiz bir misafir gibi oturur sofralara. Anneler aynı mercimek çorbasını üç akşam ısıtırken, babalar bir sonraki faturayı hangi tarihe erteleyeceğini düşünür. Çocuklar ise bazen okul çantasına sığmayan hayalleriyle büyümek zorunda kalır. İşte bu yüzden yoksulluk, sadece cebin değil, kalbin ve evin de meselesidir.

Türkiye’de aile dediğimizde akla sadece anne, baba ve çocuklar gelmez. Yeri gelir aynı çatıda büyükanne, amca, dayı; hatta komşu teyze de ailenin bir parçasıdır. Yardımlaşma, paylaşma ve “biz” olma hali, toplumun en güçlü yönlerinden biridir. Ancak yoksulluk, bu güçlü bağı sarsar. Özellikle son yıllarda artan ekonomik baskı, aile yapısında hem duygusal hem de işlevsel çözümlere neden olmaktadır. Geçim derdiyle yıpranan aile ilişkileri, dayanışma yerine bir sabır sınavına dönüşebilir.

Bu çalışma yoksulluğun Türkiye’de aile bütünlüğü üzerindeki etkilerini, bireylerin günlük deneyimlerinden yola çıkarak en saf haliyle ele almaktadır. Kadınların artan yükü, çocukların eksik kalan eğitimi, mevsimlik işçi ailelerin ya da kentsel yoksulluk içinde sıkışıp kalan ailelerin hikâyeleri üzerinden bir tablo sunulmaktadır. Amacımız, ailenin yalnızca korunması gereken bir kurum değil, sosyal dönüşümün etkin bir öznesi olabileceğini de ortaya koymaktır.

Yoksulluk, yıllardır akademik dünyada tartışılan bir konu olsa da, bu kavramın asıl anlamını yoksullukla yaşayan insanlar bilir. Teorik tanımlar çoğu zaman dört duvar arasındaki yaşamın ağırlığını anlatmakta yeter-

siz kalır. Ancak yine de, meseleyi anlayabilmek için bazı çerçevelere başvurmak kaçınılmazdır.

Kimi araştırmacılar yoksulluğu sadece cebindeki parayla ölçerken, kimileri bunun çok daha karmaşık ve derin bir mesele olduğunu savunur. Özellikle Türk iktisatçılardan Ayşe Buğra (2008), yoksulluğu yalnızca gelir eksikliğiyle değil, bireyin topluma katılımını sınırlandıran çok boyutlu bir dışlanma biçimi olarak ele alır. Buğra’ya göre, eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi temel haklara erişememek, bireyin yaşam kalitesini doğrudan etkileyen ve yoksulluğu derinleştiren yapısal bir sorundur.

Aile bu denklemde hem siper hem de yük halindedir. Kadının evdeki görünmeyen emeği, çocuğun küçük yaşta çalışmaya başlaması, yaşlının emekli maaşının evin tek geliri haline gelmesi gibi örnekler, yoksulluğun aile içinde nasıl yeniden üretildiğini açıkça gösterir. Türkiye’de bu konuda çalışan akademisyenlerden Selma Altuntaş (2018), kadınların hem hane içi hem de toplumsal üretim

süreçlerindeki rollerinin görünmezliğine dikkat çekerek, kadın emeğinin sistematik olarak değersizleştirildiğini ve bu durumun yoksulluğu derinleştiren önemli bir etken olduğunu vurgulamaktadır.

TÜİK'in son verileri, hane halkı büyüklüğü ile yoksulluk arasında açık bir ilişki olduğunu göstermektedir. (TÜİK, 2023). Kalabalık aileler, özellikle de geniş aile tipi hâlâ kırsalda yaygınken, yoksulluğa daha açık hale gelmektedir. Ancak aynı zamanda bu tür aile yapılarında dayanışma da güçlü kalabilmektedir. Kimi zaman abla çalışıp kardeşini okutmakta, kimi zaman emekli dede pazardan artan sebzeleri eve getirmektedir.

Yapılan saha araştırmaları bize yoksulluğun mekânsal ve kültürel boyutlarını da göstermektedir. Mevsimlik işçiler, göçmen aileler ya da büyükşehir varoşlarında yaşayan haneler, hem ekonomik hem de sosyal hizmetlere erişim açısından büyük zorluklar yaşamaktadır. (Karadeniz, 2020). Bunlar sosyal hizmetler uzmanı olarak sahada karşılaştığımız somut gerçeklerdir.

Sosyal politika literatürü ise çözüm için çeşitli yollar önermektedir. Kadınların sosyal güvence kapsamına alınması, çocuklara yönelik hizmetlerin yaygınlaştırılması, yerel yönetimlerin sosyal hizmet kapasitesinin artırılması gibi somut adımlar, sadece yardım değil, hak temelli bir yaklaşımı vurgulamaktadır. (Yılmaz, 2016). Türkiye'de aile yapısı, uzun yıllar boyunca aynı avluda yaşayan kuşakların birlikteliğini ifade ederdi. Bayramlarda büyük sofralar kurulur, çocuklar dedelerinin dizinin dibinde masal dinlerdi. Ancak bu tablo, son kırk yılda önemli değişimlere uğramıştır. 1980 sonrası ekonomik dönüşümler, kırdan kente göçler, kadınların iş gücüne daha fazla katılması ve eğitim olanaklarının yaygınlaşması, aileyi hem biçim hem işlev bakımından dönüştürmüştür.

Ancak bu dönüşüm herkes için aynı şekilde yaşanmadı. Özellikle düşük gelirli ailelerde bu değişim, yoksullukla iç içe geçti. Kentlerde gecekondualarda kalabalık yaşayan aileler, kırsalda ise tarımsal gelirle geçinmeye çalışan haneler, yeni toplumsal koşullara uyum sağlamakta zorlandı. TÜİK'in verileri, şehirlerde çekirdek ailenin arttığını gösterse de, kırsal bölgelerde hâlâ çok kuşaklı hane yapısının yaygın olduğunu ortaya koyuyor.

Bu, hem bir dayanışma modeli hem de bir mecburiyetin ifadesi.

Türkiye’de sosyal yardımlar, 2000’li yıllarda aile temelli bir yaklaşımla yaygınlaştırıldı. Ancak bu yardımların çoğu, yapısal nedenleri değil, anlık ihtiyaçları karşılamayı hedefledi. Örneğin bir annenin çocuğuna süt alabilmesi için başvurduğu destek, onun iş güvencesi olmadan yaşadığı kronik sorunu çözemiyor.

Kentsel yoksullukta aileler dar alana sıkışmış, nefes almakta zorlanırken; kırsalda ise yoksulluk çoğu zaman kamusal hizmetlerin eksikliğiyle derinleşiyor. Mevsimlik tarım işçileri, güvencesiz çalışanlar ve mülteciler gibi gruplar hem ekonomik olarak hem de sosyal destekten yeteri kadar faydalanamıyor. Bu durum yalnızca maddi sorun yaratmıyor; aynı zamanda aile ilişkilerini de yıpratıyor. Kadınların hem dışarıda çalışıp hem evde çocuk ve yaşlı bakımını üstlenmesi, onların fiziksel ve ruhsal tükenmişliğini artırıyor. Bu çifte yük, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin somut göstergelerinden biri. Aile içinde sessizce büyüyen bu yük, kimi zaman bir boşanmayla, kimi zaman çocukların eğitimden kopmasıyla sonuçlanıyor. Sonuç olarak, Türkiye’de yoksullukla aile yapısındaki dönüşüm birbirini

karşılıklı olarak etkiliyor. Bu değişimi doğru okumak ve sosyal politikaları ona göre şekillendirmek, hem ekonomik hem toplumsal bütünlük açısından hayati bir gereklilik.

Yoksulluk, bir ailenin yalnızca cebindeki para miktarını değil, evin içindeki huzuru, ilişkilerin niteliğini ve bireylerin ruh hâlini de doğrudan etkiler. Özellikle Türkiye’de düşük gelirli ailelerde, bu etkinin yankıları daha çarpıcıdır. Evdeki sessizlik bazen açlıktan değil, çaresizlikten doğar. Ebeveynlerin yüzündeki çizgiler, yalnızca yaşlılıktan değil, birikmiş borçların ve geçim sıkıntısının izleridir.

Yoksulluk söz konusu olduğunda en büyük yük çoğu zaman kadınların omzundadır. Kadınlar sabah tarlada ya da temizlik işinde çalışır, akşam ise evde çocuklara bakar, yemek hazırlar, yaşlıya göz kulak olur. “Hem dışarının hem içlerinin işi bana bakıyor” diyen bir kadın, aslında milyonların ortak hikâyesini anlatır. Kadının görünmeyen emeği, yoksulluğun içinde iki kat daha görünmez olur. Üstelik bu emek ne sigortayla tanınır, ne de sosyal güvenceyle.

Toplumsal cinsiyet rolleri gereği kadına yüklenen bu çoklu görev, zamanla fiziksel yorgunluğun ötesine geçer; ruhsal bir tükenmişliğe dönüşür. Kadınların zamanları, hayalleri ve hatta sağlıkları bu çarkta eriyip gider. Bu da sadece bireysel bir kayıp değil; aynı zamanda aile bütünlüğünü tehdit eden bir süreçtir.

Yoksulluğun çocuklar üzerindeki etkisi, kimi zaman sessiz, ama çok derindir. Sabah aç karnına okula gitmeye çalışan, teneffüste kantine uğrayamayan, defteri olmadığında tahtadan yazıları ezberlemeye çalışan çocuklar... Bu tablo, ne yazık ki istisna değil, pek çok hanede sıradan bir gerçeklik.

Yoksul ailelerin çocukları, çoğu zaman erken yaşta sorumluluk almak zorunda kalır. Okuldan sonra simit satan, tarlada ailesine yardım eden ya da kardeşine bakan çocuklar, çocukluklarını yaşayamadan büyür. Eğitim ikinci planda kalır, hayaller ise çoğu zaman ertelenir ya da bütünü unutulur. Bu durum yalnızca bireysel gelişimi değil, kuşaklararası eşitsizliği de artırır.

Ekonomik sıkıntılar yalnızca evin dışındaki hayatı değil, içindeki atmosferi de etkiler. Sürekli geçim kaygısıyla yaşayan ailelerde iletişim azalır, gerginlik artar. Baba iş bulamadığında içine kapanır, anne çocuklara daha az sabır gösterebilir, gençler ise kendilerini değersiz hissedebilir.

Bazı durumlarda bu gerilim fiziksel şiddete ya da psikolojik şiddete dönüşebilir. Toplumsal rollerin yarattığı baskı, özellikle erkeklerde 'geçindirme sorumluluğunu yerine getireme' duygusuyla derinleşir. Bu durum hem bireysel hem de ilişkisel sağlığı tehdit eder.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen, yoksullukla mücadelede aileler kendi içlerinde çeşitli dayanışma ve baş etme yolları geliştirir. Kimi zaman büyükanne emekli maaşını torunların okuluna harcar, kimi zaman komşu komşuya yemek taşır, kimi zaman da mahalle camisinde toplanan yardımla bir evin elektrik borcu ödenir. Bu dayanışma örnekleri, ailelerin direncini gösteren güçlü işaretlerdir. Ancak unutulmamalı ki bu stratejiler, yoksulluğun temel nedenlerini ortadan kaldırmaz; yalnızca etkilerini bir nebze hafifletir. Bu yüzden dayanışma tek başına yeterli değildir. Yapısal ve sürdürülebilir politikalarla desteklenmesi gerekir.

Yoksulluk, sadece bugünü etkilemez; yarına da sarkar. Dededen toruna, babadan oğula devredilen bir yük haline gelebilir.

Türkiye'nin birçok bölgesinde, özellikle kırsal kesimlerde ve gecekondü mahallelerinde aynı kaderi yaşayan üç kuşak ailelere rastlamak mümkündür. Bu durum, yoksulluğun sadece ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal hafızaya kazınan bir miras olduğunu gösterir.

Kuşaklararası yoksulluğun en belirgin etkisi eğitim alanında kendini gösterir. Doğduğu mahallenin dışına hiç çıkmadan büyüyen bir çocuk, çoğu zaman fırsat eşitsizliğinin ne olduğunu fark bile etmez. Okul kıyafeti ikinci eldir, servis yoksa yürüyerek gider gelir. Ders çalışacak masası, internet erişimi ya da kitaplığı olmayan binlerce çocuk, akademik yarışa zaten birkaç adım geriden başlar.

Bu durum, yalnızca bireyin değil, ailenin ve hatta mahallenin kaderini belirler. Eğitime yeterince ulaşamayan çocukların çoğu erken yaşta iş gücüne katılır, okul yarıda kalır, hayaller ertelenir. Ve bu döngü, bir sonraki kuşakta yeniden başlar.

Sosyal hareketlilik sadece diplomanın değil, bağlantıların da işlediği bir sistemde mümkündür. Ancak yoksul mahallelerde büyüyen bireylerin bu tür sosyal ağlara ulaşması oldukça zordur. Örneğin, üniversiteye gitmiş bir genç bile mezun olduktan sonra iş bulma sürecinde çevresizlik duvarına toslayabilir.

Oysa varlıklı ailelerde bu ağlar çocuklara miras gibi aktarılır: tanıdık vasıtasıyla staj, referansla iş, bursla yurt dışı eğitimi gibi imkânlar yoksul gençler için neredeyse ulaşılamazdır. Bu eşitsizlik, sınıfsal tabakalaşmayı daha da katılaştırır.

Yoksulluk yalnızca maddi bir eksiklik değil, aynı zamanda ruhsal bir yük de bırakır bireyin üzerine. Sürekli borç konuşulan, gelecek planı yapılamayan bir evde büyüyen çocuklar, zamanla umutlarını yitirir. “Bizden bir şey olmaz” duygusu, özgüven kaybı ve sosyal çekingenlik, bu çocukların yetişkinlik dönemine de taşınır.

Bu psikososyal etki, bireyin sadece ekonomik değil, sosyal ve duygusal dünyasını da sınırlar. Bir çocuğun sırf yoksul olduğu için tiyatroya gitmemesi, kurslara katılamaması ya da arkadaş ortamlarında geride kalması, onun hayata karşı tutumunu da şe-

killendirir. Böylece yoksulluk, nesiller boyunca süren görünmez bir zincir haline gelir.

Bu zinciri kırmak mümkündür. Ama bu, bireyin yalnız başına başarabileceği bir şey değildir. Erken çocukluk eğitimi, dezavantajlı bölgelerde okul destek programları, gençlere yönelik rehberlik hizmetleri ve bölgesel istihdam politikaları gibi yapısal adımlar, yoksulluğun kuşaktan kuşağa geçmesini engelleyebilir.

Türkiye’de bu yönde bazı adımlar atılsa da, hâlâ bütüncül ve sürekliliği olan sosyal politikalara ihtiyaç vardır. Özellikle yerel yönetimlerin mahalle düzeyinde çalışması, bireyin değil, topluluğun güçlendirilmesi açısından önemlidir.

Yoksulluğun kader olmadığını göstermek, ancak herkes için adil bir başlangıç çizgisi yaratmakla mümkündür.

Yoksulluğun aile üzerindeki etkileri, yalnızca ekonomik göstergelerle ölçülebilecek bir mesele değildir. Bu durum; evdeki huzurdan çocuğun okul çantasına, annenin sabah erken kalkıp yevmiyeye gitmesinden, babanın gün boyu iş arayıp eli boş dönmesine kadar uzanır. Bu yüzden

çözüm yolları da yalnızca rakamlara değil, gerçek hayata temas eden politikalara dayanmalıdır.

Birçok yoksul ailede sosyal yardım, geçici bir nefes olur; ama nefesin yettiği yer sınırlıdır. Yardımların yalnızca maddi destekle sınırlı kalmayıp, ailelerin sosyal dayanıklılığını artırmaya yönelik olarak yeniden yapılandırılması gerekir. Örneğin çocukların eğitimini doğrudan destekleyen koşullu nakit yardımları artırılmalı, kadınlara yönelik mesleki eğitim ve istihdam programları yaygınlaştırılmalı, hane bazlı sosyal yardımlar ise psikososyal destek ve aile danışmanlığı hizmetleriyle entegre sunulmalıdır.

Bir çocuğun hayatta ilerleyebilmesi, çoğu zaman okula neyle başladığıyla yakından ilişkilidir. Bu yüzden dezavantajlı mahalle ve köylerde okul öncesi eğitim olanakları yaygınlaştırılmalı, öğrencilere ücretsiz ders materyali, beslenme desteği ve dijital araçlara erişim sağlanmalı; kırsal bölgelerde ise öğretmen motivasyonunu artıracak destekler hayata geçirilmelidir. Bu minvalde devletimizin

eğitim meteryallerini ücretsiz dağıtması, ayrıca birçok yerel yönetim birimlerinin eğitim yılı başında öğrencilere kırtasiye desteği sağlaması önemlidir.

Kadınların hem evde hem dışarıda üstlendiği sorumluluklar göz önünde bulundurularak, kadın emeği görünür kılınmalı, bakım hizmetleri kamusal sorumluluk haline getirilmelidir. Babaların çocuk bakımında daha fazla sorumluluk alması için izin ve destek mekanizmaları güçlendirilmeli, kadına yönelik şiddetle mücadelede sosyal hizmet birimlerinin sayısı ve erişilebilirliği artırılmalıdır.

Birçok yoksul aile, yaşadığı mahallede ne bir sosyal hizmet merkezi ne ulaşabilir ne de danışabileceği bir uzman bulabilir. Bu yüzden her mahallede kolay ulaşılabilir aile destek merkezleri kurulmalı; bu merkezlerde çocuk gelişimi, ruh sağlığı, eğitim rehberliği gibi alanlarda uzmanlar görev almalı; toplum temelli gönüllülük modelleriyle mahalle içi dayanışma teşvik edilmelidir.

Yoksulluk, yalnızca istatistik tablola-

rında görünen bir problem değildir. Her gün yeniden yaşanan, her hane farklı şekillerde hissedilen bir gerçektir. Kadınların görünmeyen yükleri, çocukların sessiz kederleri, babaların gururla çaresizlik arasında gidip gelen halleriyle yoksulluk, aile bütünlüğünü sessizce kemirir.

Ancak çözüm de mümkündür. İnsan onurunu, eşitliği ve dayanışmayı temel alan sosyal politikalarla, bu tablo değiştirilebilir. Aileyi sadece yardıma muhtaç bir yapı olarak değil; toplumsal değişimin anahtarı olarak gören bir bakış açısıyla, hem bugünün hem yarının refahı inşa edilebilir. Çünkü her çocuk aynı umutla başlasın diye, her anne aynı güvenle yaşasın diye, her aile aynı umutla geleceğe bakabilsin diye bu meseleye sahip çıkmak gerekir.

Kaynakça

- Altuntaş, S. (2018). Türkiye’de kadın emeği ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği. *Toplum ve Demokrasi*, 12(25), 95–113.
- Buğra, A. (2008). Vatandaşlık Gelirine Doğru: Türkiye’de Yoksulluk ve Sosyal Politika (ss. 13–30). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karadeniz, O. (2020). Kuşaklararası yoksulluk ve çocuk emeği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(2), 123–138.
- TÜİK (2023). Yoksulluk ve Yaşam Koşulları Araştırması. Türkiye İstatistik Kurumu. <https://data.tuik.gov.tr>
- Yılmaz, V. (2016). Türkiye’de sosyal yardım politikaları: Kurumsal dönüşüm ve siyaset. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Göçmen Ailelerin Türkiye'deki Uyum Süreçleri ve Karşılaştıkları Sorunlar

Ömer Uludağ

Göç, çoğu zaman bir tercih değil; bir zorunluluktur. Kimi savaşın ortasında canını kurtarmaya çalıştı, kimi yoklukla baş edemeyip yeni bir başlangıç aradı. Bazısı ise sadece çocuklarının geleceği için tanımadığı bir ülkeye doğru yola koyuldu. Ama her göç hikâyesi, ardında eksik kalan cümleler, geride bırakılan insanlar ve alışmaya çalışılan yeni bir hayatla birlikte gelir.

Türkiye, bu hikâyelerin kesiştiği bir ülke. Kimi için kısa bir durak, kimi içinse geri dönüşü olmayan bir yolun varış noktası. Göç İdaresi verilerine göre 2024 yılı itibarıyla Türkiye’de 3,5 milyon Suriyeli geçici koruma altında; ayrıca on binlerce Afgan ve diğer uyruklu göçmen, farklı statülerde hayata tutunmaya çalışıyor.

Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü’nde görev yapan biri olarak, göçmen ailelerin yaşam mücadelesine her gün doğrudan tanıklık ediyorum. Geçenlerde başvuru için gelen bir baba hâlâ gözümün önünde. Yanında iki küçük çocuk vardı. Çocuklar bekleme alanında sessizce birbirlerine sokulmuş, ürkek gözlerle etrafa bakıyorlardı. Babanın dudakları titriyordu; söylediklerini tercüman şöyle çevirdi: “Bir işim olsa yardım istemem. Temizlik işi bile olsa çalışırım.”

Bu birkaç kelimenin ardında yalnızca bir maddi sıkıntı yoktu; bir babanın, çocukları için dimdik durma çabası ve yorgun da olsa onurundan ödün vermemesi vardı. İnsan bazen yardım istemekle bile sınıyor. O babanın bakışında, bir şeyleri kaybetmiş ama yine de ayakta kalmaya çalışan bir kalbin izleri vardı. İşte bu yazıyı kalem alma sebebim de bu duyguyla başladı. Göçmen ailelerin Türkiye’de-

ki uyum sürecini; bir büro masası arkasından değil, onların gözlerinin içinden görmeye çalışarak anlatmak istiyorum.

Çünkü yaşanan zorluklar sadece onların değil, bu topraklarda bir arada yaşamak isteyen hepimizin ortak meselesi. Uyum, yalnızca resmî işlemlerden ibaret değil; birlikte yaşam iradesinin de sınavıdır. Bu iradenin en önemli köprülerinden biri ise dildir.

Dil engeli aşılamadığında, iletişim farklı yollardan kurulmaya çalışılır. Bu durum başvurulara da yansıyor: Aileler sosyal yardıma geldiklerinde kurum tercümanının genellikle sahada olması nedeni ile yanlarında çocukları oluyor ve taleplerini onların üzerinden aktarıyorlar. Çocuklar, ebeveynlerinden daha çok Türkçe bildikleri için, onların ihtiyaçlarını açıklayabilecek seviyeye geliyor ve bu dil becerisiyle ailelerinin taleplerini sosyal destek uzmanlarına aktarıyor. Bu durum, yalnızca dilsel bir rol değişimi değil, aynı zamanda sorumlulukların da yer değiştirmesi anlamına geliyor. Çocuklar, yaşlarının gerektirdiğinden çok daha ağır yüklerin altına giriyor; ebeveynlik rolleri ise giderek zayıflıyor.

Fakat anne ve babalar için aynı şey geçerli değil. Onlar bu sürecin dışında kalıyor; kimi zaman yanlış bir şey söyleyip utanmaktan, kimi zaman da fırsat bulamamaktan dolayı dili öğrenemiyorlar.

Bir görüşmem sırasında genç bir annenin çaresizliğini tercüman aracılığıyla dinledim. Söyledikleri şöyle aktarıldı: “Ben Türkçe bilmiyorum, çocuklarım konuşuyor ama ben anlamıyorum. Düzce Göç Yönetimi Raporu’nda şu cümle dikkatimi çekmişti: “Dil, göçmen kadınların toplumsal hayata katılımını engelleyen en büyük bariyerdir.”

Bu nedenle, özellikle mahalle bazında kadınlara yönelik, gündelik yaşamı merkeze alan Türkçe kurslarının büyük fayda sağlayacağını düşünüyorum. Bu kurslar yalnızca dil öğretmekle kalmamalı; kadınların sosyal hayata daha fazla katılmasına da destek olmalı. Ancak uyum sürecinde yalnızca dil yeterli değil.

Geçim mücadelesi de göçmen ailelerin en önemli sınavlarından biri. Dil bariyeri aşılsa dahi ekonomik engeller çoğu zaman önlerine set çekiyor. Başvuru sırasında görüştüğüm bir baba, “Bir iş buldum ama şehir dışına çıkmam gerekiyor. Göç idaresin-

den izin almadan gidemiyorum, izin vermek de kolay değil” demişti. Bu cümle, hem maddi sıkıntıyı hem de bürokratik çıkmazı özetliyordu.

Kadınlar için de benzer zorluklar var. Özellikle Suriyeli ve bazı Afgan ailelerde sıkça karşılaştığımız bir düşünce var: “Kadının yeri evidir, çalışması ayıptır.” Bu kültürel kalıp, birçok kadının ekonomik hayata adım atmasını daha en baştan engelliyor. Ama hikâyeler bu kadar net değil. Yine de görüştüğüm bazı kadınlar, eşlerinin onaylamamasına rağmen evden üretim yaparak aile bütçesine destek olmak istediklerini dile getiriyor. Burada mesele sadece kültürel değil; bireysel özgürlük ve aile içi dengeler arasında yaşanan bir sıkışma da söz konusu.

Bazen düşünüyorum; her mahallede bir “Göçmen Destek Merkezi” olsa, göçmenlerin barınma, sağlık ve eğitim gibi temel konularda danışmanlık alabileceği, tercüman desteği bulabileceği, yerel halkla bağ kurabileceği bir ortam olursa ne kadar faydalı olurdu.

Bunun yanında, oturma izni olan ailelere kira desteği verilmesi, hem ev sahiplerinin endişelerini azaltır hem de göçmenlerin barınma güvencesini güçlendirir.

Çocuklar ve gençler ise uyum sürecine en hızlı adapte olan grup. Ancak bu hızlı uyum, omuzlarına erken yaşta büyük yükler bindiriyor. Görüştüğüm 16 yaşındaki bir Suriyeli genç, “Babam Türkçe bilmiyor, resmi işlerde hep ben gidiyorum. Bazen ben de anlamıyorum ama belli etmiyorum” demişti. Bu sözler, gençlerin üzerindeki baskıyı açıkça gösteriyor.

Ümraniye Belediyesi’nin “İşim Var Okula Gidiyorum” projesi, bu noktada ilham verici. Eğitimini yarıda bırakmış gençlerin meslek edinmesini sağlayan bu model, göçmen gençlere uyarlanabilir. Örneğin, “İşim Var Hayata Katılıyorum” adıyla, gençlerin haftada dört gün bir meslekte staj yapması, bir gün de Türkçe ve vatandaşlık eğitimi alması mümkün olabilir. Böylece hem iş becerisi kazanırlar hem de topluma entegre olurlar. Gerçek uyum, sınırları çizilmiş projelerden çok, gündelik hayatın içine yerleşmiş karşılaşmalarla gelişir.

Mahalle ölçeğinde “Ortak Yaşam ve Üretim Atölyeleri” kurulması bu anlamda etkili bir adım olabilir. Bu atölyelerde dil kursları ile el sanatları, gıda üretimi, tamir-bakım gibi mesleki eğitimler bir arada sunulur. Kurslara yalnızca göçmenler değil, aynı mahallede yaşayan herkes katılır; böylece dil öğrenmek, bir topluluk etkinliğinin doğal parçası haline gelir.

Kadınlar için, çocuk bakım destekli ve ev ile mahalleye yakın noktalarda düzenlenen esnek saatli üretim kooperatifleri kurulabilir. Bu kooperatifler hem gelir sağlar hem de kadınların sosyal çevresini genişletir. Gençler için ise mesleki staj ile kültürel etkinlikleri birleştiren hibrit programlar uygulanabilir; spor turnuvaları, sanat çalışmaları ve gönüllü projeler bu sürecin önemli bileşenleri olur.

Tüm bu adımların amacı, göçmenleri sadece “uyum sağlaması gereken” bir grup olarak değil, birlikte yaşadığımız, üreten ve katkı sunan komşularımız olarak görmektir. Uyum politikaları, ayrı dünyaları birleştiren köprüler kurduğunda, göç hikâyeleri yalnızca zorlukların değil, ortak başarının da bir parçasına dönüşür.

Kaynakça

Düzce Göç Yönetimi. (t.y.). Düzce Göç Yönetimi Raporu. Düzce İl Göç İdaresi Müdürlüğü.

Göç İdaresi Başkanlığı. (2024). Göç İstatistikleri. <https://www.goc.gov.tr/>

Ümraniye Belediyesi. (t.y.). İşim Var Okula Gidiyorum Projesi. <https://www.umraniye.bel.tr/>

İSDAM
DÜŞÜNCE
DERGİSİ

Yıl 4 | Sayı 7 | 2024